

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus LXVIII.

Fasc. 15.

MEZEI PÉTER

**Szabad felhasználás az osztrák
jogrendszerben**

SZEGED
2006

Edit

Comissio Scientiae Studiorum Facultatis Scientiarum Politicarum et
Juridicarum Universitatis Szegediensis

ATTILA BADÓ, ELEMÉR BALOGH, LÁSZLÓ BLUTMAN, PÁL BOBVOS,
LÁSZLÓ BODNÁR, ERVIN CSÉKA, JÓZSEF HAJDÚ, MÁRIA HOMOKI-
NAGY, ÉVA JAKAB, JENŐ KALTENBACH, TAMÁS KATONA, JÁNOS
MARTONYI, IMRE MOLNÁR, FERENC NAGY, PÉTER PACZOLAY,
BÉLA POKOL, JÓZSEF RUSZOLY, IMRE SZABÓ,
LÁSZLÓ TRÓCSÁNYI

Redigit
KÁROLY TÓTH

Nota
Acta Jur. et Pol. Szeged

Kiadja

a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának
tudományos bizottsága

BADÓ ATTILA, BALOGH ELEMÉR, BLUTMAN LÁSZLÓ, BOBVOS PÁL,
BODNÁR LÁSZLÓ, CSÉKA ERVIN, HAJDÚ JÓZSEF, HOMOKI-NAGY
MÁRIA, JAKAB ÉVA, KALTENBACH JENŐ, KATONA TAMÁS,
MARTONYI JÁNOS, MOLNÁR IMRE, NAGY FERENC, PACZOLAY
PÉTER, POKOL BÉLA, RUSZOLY JÓZSEF, SZABÓ IMRE,
TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ

Szerkeszti
TÓTH KÁROLY

Kiadványunk rövidítése
Acta Jur. et Pol. Szeged

ISSN 0324–6523 Acta Univ.
ISSN 0563–0606 Acta Jur.

I. Bevezető

A szerzői jog kialakulása óta máig talán az a legfontosabb kérdés, hogy meddig terjednek a szerzőnek az alkotásához fűződő jogosítványai, és mit tehet a rajta kívül álló közösség a művel. Hosszú történeti fejlődés eredményeként a szerzőt és a kiadókat eredetileg megillető abszolút jogok vonatkozásában többféle korlát alakult ki. Így például az *időbeli korlátozottság*, vagyis hogy a szerzőt megillető vagyoni jogosítványok mennyi idő elteltével szűnnek meg, és kerül át a mű a köztulajdonba. A történelmileg kialakult rendkívül változatos megoldások ellenére (mely az egyik legtipikusabb különbség volt a kontinentális és a common law országok szerzői joga között), mára ez viszonylag egységessé vált: a szerző halálát követő meghatározott idő, általában 50–70 év elteltével kerül sor erre. Ugyanígy korlát a szerzői jogvédelem *területi behatároltsága*, amely alapján eleinte az adott ország állampolgárai által, illetve az adott országban megalkotott művekre terjedt ki a védelem. Ezt azonban folyamatosan lazítják a két- vagy többoldalú nemzetközi egyezmények, melyek a művek kölcsönös elismerésére kötelezik a szerződő feleket. Szintén korlátnak tekinthető, hogy a szerzők nem minden esetben érvényesíthetik személyesen jogaikat, hanem gyakran *közös jogkezelő szervezet képviseli érdekeiket*.

A sor még folytatható lenne, a legnagyobb gyakorlati jelentőséggel a *szabad felhasználás* bír, ezért az alábbi cikkben az osztrák szerzői jogi törvénynek [UrhG]¹ az ezzel kapcsolatos rendelkezéseit, az egyes esetköröket kívánom áttekinteni, erősen hagyatkozva a jogirodalom mellett a konkrét jogesetekre. A jogintézmény dogmatikai alapjainak lefektetése után az egyes megengedett magatartásokra térek át, melyek között megtalálható lesz például a magáncélú többszörözés (beleértve a fájlcsereelő programok megítélését), az idézés és átvétel, avagy a hírközlési célú felhasználás.

II. A szabad felhasználás

1.1. A szabad felhasználás alapján bárki szabadon, a szerző engedélye nélkül és ingyenesen, a törvényben meghatározott esetekben felhasználhatja a nyilvánosság-

¹ Bundesgesetz über das Urheberrecht an Werken der Literatur und der Kunst und über verwandte Schutzrechte, BGBl I 111/1936 idF BGBl 25/1998, BGBl I 110/2000.

*ra hozott és szerzői jogi védelemben részesülő műveket, feltéve, hogy ezt általában meghatározott és nem haszonszerzési célból teszi.*²

1.2. Szabad felhasználásra a szerzőn kívül alapvetően bárki jogosult, noha igen jelentős korlátok is léteznek. Az alább igen részletesen kifejtésre kerülő 42. § alapján például magáncélból kizárólag természetes személy [42. § (4) bekezdés], saját használatra azonban már bárki, vagyis jogi személy is többszörözheti a műveket [42. § (1)–(3) bekezdések]. Ezzel szemben a 44. § alapján a hírlapokban vagy folyóiratokban megjelent cikkeket híradási célból csakis más hírlapok vagy folyóiratok vehetik át. E példák is mutatják, hogy a felhasználó személyét mindig a konkrét esetben kell szemügyre venni.

1.3. Az egész jogintézmény lényege nevének egyik szavában rejlik, ez a „szabad”, mely két fontos tényezőt foglal magába: a felhasználásra a szerző (vagy jogutódja, avagy az ő érdekeit képviselő közös jogkezelő szervezet – „*Verwertungsgesellschaft*”) engedélye és a részükre fizetendő bármilyen *ellentételezés nélkül* (ingyenesen) kerülhet sor.

Semmi különbség nincs előzetes és utólagos, szóbeli és írásbeli engedély kérése, avagy felhasználási szerződés kötése között. A felhasználás attól szabad, hogy az azt folytató személy bárhol, bármikor sort keríthet rá. Az ingyenesség pedig arra utal, hogy a jogosult semmilyen címen nem támaszthat igényt semmilyen összegre.

1.4. Tekintettel arra, hogy a szabad felhasználás két érdek között próbál összhangot teremteni, az egyes esetkörök meghatározására kizárólag a jogalkotó jogosult, ezért csakis az UrhG 41–56/A. §-aiban *taxatív*e felsorolt *magatartások* tekinthetők megengedettnek. A technika előrehaladtának köszönhetően emellett a bírósági értelmezés is egyre nagyobb szerephez jut, például az olyan törvényi kifejezések tartalmának meghatározásakor, mint az adathordozó, a hozzáférhetővé tétel.

1.5. Következő lényeges tényező, hogy szabad felhasználásról csak a nyilvánosságra hozott (avagy nyilvános, de kereskedelmi forgalomba nem hozott) *szerzői művek* esetében beszélhetünk.³

Az UrhG 1. §-a értelmében műnek az irodalom, a zene-, a képző- és a filmművészet területéhez tartozó szellemi alkotásokat kell tekinteni [ezek tartalmát lásd 2–4. §]. Ebből a szempontból Ausztriában sincs jelentősége annak, hogy az alkotás újdonságnak számít-e, vagy hogy esztétikailag minden igényt kielégít-e, mindössze *egyéni, eredeti jellegre és nyilvánosságra hozatalra* van szükség.

² Bár a definíciót illetően sokat segített TATTAY LEVENTE írása, ám ez nem minden részletében alkalmazható az osztrák jogrendszer vonatkozásában, ezért szükségesnek tűnik az elméleti kereteket önállóan lefektetni. Tattay cikke egyébként: A szerzői jog korlátai. a szabad felhasználás a szerzői jogi törvényben. *Közjegyzők Közönye*. 6/2001: 37–8. p.

³ A kettő közötti különbség lényege, hogy a nyilvánosságra hozott („veröffentlichte”) művek kereskedelmi célból, a jogosult beleegyezésével váltak a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, míg a nyilvános, de kereskedelmi forgalomba nem hozott („erschienene”) alkotások, mint például egy doktori disszertáció, csak meghatározott számban, és közvetlen haszonszerzési cél nélkül jutnak el a nagyjárműhöz.

A 7. §, követve a nemzetközi gyakorlatot, meghatározott anyagokat, például törvényeket, bírósági ítéleteket ún. szabad műveknek minősít, melyek nem részesülnek szerzői jogvédelemben, ezért ezekkel összefüggésben nem beszélhetünk az UrhG VII. fejezetéből ismert szabad felhasználásról. Ezek bárki által jogkövetkezmények nélkül hasznosítható ismeretek.

Mindezek azonban csak az általános szabályokat jelentik. Az, hogy egy esetben mely mű jöhet szóba, eseti vizsgálatot igényel. Amikor a törvény például papír alapú másolásról ír, ez kizárja az audio- vagy audiovizuális alkotások többszörözését. Az UrhG szerkesztési sajátosságából kifolyólag pedig külön, az egyes műtípusokra vonatkozó tételekkel is találkozhatunk (43–50. § az irodalmi művekről, 54–55. § a képzőművészeti alkotásokról stb.).

1.6. Tekintettel arra, hogy a szerző személyhez fűződő jogai sérthetetlenek (például a nyilvánosságra hozatalhoz vagy a mű integritásához fűződő jog), a szabad felhasználás *kizárólag a vagyoni jogokra terjedhet ki*. Ezek közül is csak a törvény által konkrétan megjelöltekre, hagyományosan a többszörözésre, avagy a terjesztésre, a sugárzásra és a nyilvánosság számára egyéb módon történő hozzáférhetővé tételre.

1.7. A felhasználót vezérlő *célt* mindig a konkrét esetben kell megvizsgálni. Hagyományosan elfogadott az oktatást, kutatást, híradást szolgáló használat. A 42. § kifejezései („magáncélú, illetve saját használatra történő többszörözés”) arra engednek következtetni, hogy nem minden esetben kell konkrét határozott motívummal rendelkezni. A magáncél ugyanis felölelhet bármit, ami kutatással, önkép-zéssel, egy romantikus este megszervezésével, sportolással stb. kapcsolatos.

A VII. fejezet által nyújtott szabadság csak nagyon ritkán járhat együtt haszon-szerzési céllal (ennek megfogalmazása is gyakran váltakozik, néhol a közvetlen vagy közvetett vagyoni előny szerzése, néhol a bevételre való törekvés a kizárt). Előfordul azonban, hogy a jogalkotó néha „eltúri” a saját haszon szerzését. Így például a tudományos célú többszörözés segítségével létrehozott alkotás jövedel-met termelhet a szerzőjének, avagy a 44. § alapján egy másik újságból átvett cikk segítségével növelheti bevételeit az átvevő újság vagy folyóirat.

Előfordul, hogy a jogalkotó a haszonszerzés lehetőségét előzetes hozzájárulás kérésétől és a szükséges jogdíj megfizetésétől teszi függővé. Ennek következtében azonban szabad felhasználás helyett törvényi- és kényszerengedélyekről beszélhe-tünk (lásd 58–59/C. §).

1.8. A magyar szerzői joggal ellentétben az UrhG-ben nem található a szabad felhasználással kapcsolatos „*általános rész*”. Az Szjt. 33. §-a kimondja, hogy a szabad felhasználás annyit tesz, hogy a nyilvánosságra hozott művek díjtalanul és a szerző engedélye nélkül felhasználhatók, feltéve, hogy ez nem sérelmes a mű ren-des felhasználására és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit, továb-

bá amennyiben megfelel a tisztesség követelményeinek és nem irányul a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra.⁴

Az előbb elhangzottak közül azonban az első két feltétel a Berni Unió Egyezmény (BUE)⁵ 9. cikk (2) bekezdésére, a másik kettő pedig a TRIPS-egyezmény 13. cikkére vezethető vissza. Az, hogy ezeket a magyar jogalkotó a nemzeti jogszabályba is belefoglalta, nemzetközi jogi hagyományainknak köszönhető. Abból viszont, hogy Ausztria részese az előbb említett egyezményeknek, logikusan következik, hogy e tételekre az osztrák jogalkalmazónak is tekintettel kell lennie a jogviták elbírálásakor.

2. Az osztrák jogrendszerben annak az általános tendenciának lehetünk a szemtanúi, hogy a szabad felhasználást ún. *törvényi engedélyek* („*gesetzliche Lizenzen*”), vagyis ellenérték (jogdíj) fejében történő használati módok váltják fel.⁶

Ha megnézzük azt, hogy talán a legtipikusabb ilyen engedély az üres kazetta és a reprográfiai jogdíjjal kapcsolatos (UrhG 42/B. §), akkor alapvetően azt mondhatnánk, hogy a szabad felhasználás milyen jelentős mértékben háttérbe szorult. Ez kétségtelen. Azonban a törvényi engedélyek bevezetése Ausztriában és a legtöbb országban egyaránt a BUE és TRIPS-egyezmény fentebb elhangzott passzusaira vezethetők vissza, mindezekkel ugyanis olyan garancia kerül a törvényekbe, amelynek betartása mindkét fél érdeke. Ha ugyanis a felhasználó megfizeti a szükséges ellenértéket (és más módon nem sérti meg a törvényt), akkor szabadon eljárhat, szankcióktól nem kell tartania. A másik oldalról pedig a szerzők, ha nem is közvetlenül (például a műsoros lemezek eladásából), de valamilyen módon bevételekhez jutnak.

Erre tekintettel személy szerint nem találok olyan félelmetes problémának a jogdíjakat. Ezek konkrét mértéke sem olyan hatalmas (emiatt inkább a szerzők feje fájhat), hogy azt a felhasználó ne tudná kifizetni. E rendszert kontroll funkciója miatt teljesen indokoltnak tartom, ezzel ugyanis ellenőrizhető keretek között szerzhető jogosultság a mű használatára.

Amit sokkal lényegesebb tényezőnek tartok, az a „szabad” jelző másik tartalmi eleme: az engedély nélküli felhasználás. A törvényi engedélyeknél ugyanis hiányzik a kötelező beleegyezés kérése: azt, hogy a közös jogkezelő érvényesítheti a jogdíjigényt, nem tekinthetjük „hozzájárulásnak”, amennyiben ugyanis a felhasználó megfizeti az ellenértéket, a felhasználásra mindenképpen jogosulttá válik, s a jogkezelő nem mérlegelhet a kérdésben.

Nem kívánok e helyütt kitérni az eddig példaként felhozott jogdíjakra, ezekkel majd a vonatkozó szakaszoknál fogok foglalkozni. Ugyanez irányadó a fogyatékos

⁴ Mindezek mellett az Szjt. 33. § (3) bekezdése a kiterjesztő értelmezést zárja ki, a (4) bekezdés értelmező rendelkezése pedig azt határozza meg, hogy mit értünk iskolai oktatás alatt.

⁵ Az 1975. évi 4. törvényerejű rendelet az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény Párizsban, az 1971. évi július hó 24. napján felülvizsgált szövegének kihirdetéséről (hivatalos magyar fordítás).

⁶ WALTER DILLENZ: *Praxiskommentar zum österreichischen Urheberrecht und Verwertungsgesellschaftenrecht*. Springer Verlag, Wien, 1999, 127–128. p.

emberek általi szabad felhasználásért, az irodalmi és képzőművészeti alkotások oktatási és egyéb képzési, valamint vallási célú nagyidézéséért, illetve az előbbiektől oktatási célú sugárzásáért, a zeneművészeti alkotások kotta formájában történő használatáért, avagy a kép- és hanghordozók könyvtári előadásáért járó jogdíjak tekintetében.⁷

Nagyon röviden azonban e helyre kíváncsoznak bizonyos rendelkezések.

– Az 56/C. § alapján a közoktatási intézmények és az egyetemek oktatási célból, és az az által indokolt terjedelemben nyilvánosan bemutathatnak filmművészeti és azokhoz tartozó zeneművészeti alkotásokat, amelyért cserébe a szerzőknek 1996 óta jogdíjat kötelesek fizetni. A törvény szövegéből kiderül, hogy csakis oktatási célú vetítésről lehet szó. Abban az esetben például, ha a vakációt megelőző utolsó napon az osztályfőnök, jobbat nem tudván, lejátszik egy vígjátékot a diákjainak, jogsértést követ el. Ugyanígy nem megengedett, hogy a történelemtanár a második világháborús tananyag tárgyalásakor a diákoknak behozzon egy D-napról szóló hollywoodi sikerfilmet. Ha szeretné velük ezt megismertetni, legfeljebb annyit tehet, hogy elküldi a gyerekeket a moziba, avagy egyébként a film megnézésére buzdítja őket. A cél által indokolt terjedelemben arra utal, hogy az oktatást nem lehet egészében mozizássá alakítani, vagyis ha a tantermi óra egészében csak a vetítésre kerül sor, a tanár jogsértést követ el.

– Az 56/D. § alapján a szállásadók (hotelek) jogosultak arra, hogy a filmművészeti alkotásokat vendégeik számára nyilvánosan levetítsék, feltéve, hogy a filmet kereskedelmi célokból előállított kép- vagy hanghordozóról játsszák le, hogy a film első bemutatása óta legalább két év eltelt, és hogy a vendégek ellenérték nélkül tekinthetik meg a filmet. A törvény e szakaszának elfogadásakor a hordozó még elsősorban a videokazettát jelentette, de mára e kör kiszélesedett, és jelentheti a videó-CD-ket és a DVD-lemezeket egyaránt. Az első bemutatás általában a mozielőadást jelenti, de előfordulhat, hogy az országos premierre a televízióban kerül sor. A két év mindenesetre abból adódik, hogy a törvény elfogadásakor a mozielőadást követően fél évvel vehette kezdetét a kazettán való terjesztés, majd ismét hat hónappal ezután kezdődhetett a sugárzás a fizetős mozi csatornákon (Ausztriában a „Pay-TV”-n), s az egyéb kereskedelmi (vagy közszolgálati) csatornák további egy év elteltével tűzhették műsorra a filmet. Ez az időtartam alapvetően garantálja, hogy az idegenforgalmi egységek ne jelentsenek konkurenciát a filmszínházaknak és a televíziónak.⁸ Mégis érdemes megemlíteni, hogy e szakasz alapján 1999-ig

⁷ Ezeket lásd az UrhG 42/D. §, 45. § (3) bekezdés, 51. § (2) bekezdés, 54. § (2) bekezdés és 56/B. § tárgyalásánál.

⁸ FRANZ-JOSEF FEICHTENBERGER: Öffentliche Video-Vorführungen in Fremdenverkehrsbetrieben. *Medien und Recht*, 1983. 16–17. p.; HEINZ WITTMANN: Aktuelles Urheberrecht: Hotelvideo, Kabelfernsehen, *Medien und Recht*, 1997:262–264. p.; HEINZ WITTMANN: Satzung der Schiedskommission „Fernseh wiedergabe in Gastgewerbebetrieben”, *Medien und Recht*, 2001, 104–106. p.

egyetlen szerződés sem kötött a közös jogkezelő szervezet és a szállásadók között, vagyis komoly gyakorlati jelentőséggel e rendelkezés nem bír.⁹

3. A szabad felhasználás és a kizárólagosan a szerzők számára fenntartott hasznosítás két véglete között – a törvényi engedélyek mellett – létezik még egy lehetőség, amely a „szabad” jelleg másik elemét, az engedély nélkülséget szünteti meg.

Az osztrák szerzői jogban a „*kényszerengedélyeknél*” („*Zwangslizenzen*”) az egyes művek többszörözésére, terjesztésére stb. nem kizárólag a szerző jogosult, hanem más is, azonban erre előzetesen engedélyt kell kérnie a közös jogkezelő szervezettől, és ezzel egyidejűleg szükséges mértékű díjat köteles fizetni.

A kényszerengedélyeket el kell határolni a *törvényi engedélyektől*, amelyeknél a jogdíj megfizetése esetén a közös jogkezelő nem tehet egyebet, mint tűri a felhasználást. Jelen esetben azonban diszkrecionális joggal bír annak eldöntésekor, hogy kinek engedi meg a hasznosítást, a hozzájárulás hiányában pedig minden magatartás jogellenes.

A kényszerengedélyeket a *felhasználási szerződéstől* is meg kell különböztetni. Míg az utóbbi a szerző és a felhasználó által kötött kétoldalú kontraktus, ahol a szerző általában maga kívánja engedélyezni a más általi hasznosítást, addig a kényszerengedélyt a közös jogkezelő szervezet a felhasználni szándékozó megkeresésére (kérelmére) adja meg, s ennek a feltételei jogszabályban és belső szervezeti normákban előre meg vannak határozva, azoktól nem lehet eltérni.

A kényszerengedélyek típusai az UrhG 58–59/C. §-aiban találhatók. Ezekről röviden a következőket kell tudni:

– Annak ellenére, hogy a szerzői jogosult valakinek engedélyt adott egy zene-művészeti alkotás (vagy az ahhoz kötődő írói mű) hanglemezen való többszörözésére és terjesztésére, bármely más hanglezgyártó fordulhat hozzá azzal a kéréssel, hogy az a fenti jogosítványokat megfelelő díjazás ellenében számára is engedélyezze. Ugyan az 58. § további bekezdései igen részletesen szólnak például a hanglezgyártó honosságáról (így elsősorban osztrák cégekre vonatkoznak az előírások), e helyütt inkább csak néhány apróságra kívánom felhívni a figyelmet. A törvényhozó szándékosan a *szerzői jogosultról beszél* és nem a szerzőről. E kategóriába beletartozhat a közös jogkezelő (jelen esetben az Austro-Mechana), a szerző jogutódja és a vagyoni jogok gyakorlására jogot szerző egyéb személy is. Ugyancsak világos a törvény szövege, mikor a megszerezhető magatartásokról beszél: ez kizárólag a többszörözést és a terjesztést foglalja magába. E szakasz igazi jelentősége azonban abban rejlik, hogy kifejezésre juttatja, hogy *hanglemek vonatkozásában kizárólagos felhasználási engedély senkinek nem adható*.

– Az 59. § alapján bárki jogosult arra, hogy (kizárólag) a sugárzás útján közvetített írói és zeneművészeti alkotásokat hangszóró segítségével érzékelhetővé tegye, feltéve, hogy előzetesen erre engedélyt kért a hatáskörrel rendelkező közös jogkezelő szervezettől, s a szükséges jogdíjat ezért megfizette. Ez a mindennapokban

⁹ DILLENZ: i. m. 167. p.

felöllelheti például egy vendéglátó-ipari egységben rádió üzembe helyezését, vagy egy fitnessz-klubban egy zenecsatorna állandó sugárzását. A film-, avagy a képzőművészet alkotásainak az igénybe vétele azonban nem megengedett.¹⁰

– Az 59/A–B. § a kábel- és szatellit-irányelv (93/83/EGK irányelv) integrálása révén az 1996-os módosítások nyomán 1998. január 1-én léptek hatályba. Ennek megfelelően a sugárzott műsorok egyidejűleg, illetve teljes és változatlan formában történő továbbközvetítésére bárki jogosultságot szerezhet a közös jogkezelővel való előzetes megállapodás és a szükséges jogdíj megfizetése alapján. Természetesen a műsor eredeti sugárzója az ő érdekeltségébe tartozó szervezetek számára minden további nélkül engedélyezheti a továbbközvetítést [59/A. § (3) bekezdés].

– Az írói művek, a zeneművészeti- és a képzőművészeti alkotások idézésére és átvételére főszabály szerint csak akkor lehet sort keríteni, ha a felhasználó ezzel nem kíván kereskedelmi célokat szolgálni. E szabad felhasználás azonban egyrészt nem biztosít széles lehetőséget az alkotásoknak például egy szöveggyűjteménybe való felvételére, másrészt nem teljesen életszerű, hogy a kiadó a tankönyvekkel ne kívánna haszonra szert tenni. Erre tekintettel a 2003-ban bevezetett 59/C. § lehetővé teszi, hogy a hatáskörrel rendelkező közös jogkezelővel történő megegyezés és a szükséges jogdíj megfizetése esetén a kiadók kereskedelmi célokból is felhasználják – továbbra is a cél által indokolt terjedelemben – például Picasso festményeit.

4. Az általános ismeretek zárásaként érdemes a személyhez fűződő jogok védelméről szóló 57. §-szal foglalkozni. E passzus két kérdéskörre koncentrál. Az (1) bekezdés a mű integritásához fűződő jogot biztosítja szabad felhasználások esetén is, kijelentve, hogy a mű (címének, tartalmának) bármilyen módosítása (rövidítés, betoldás) szabad felhasználás esetén is csak a 21. §-nak megfelelően, vagyis főszabály szerint a szerző hozzájárulásával lehetséges. A művek lényege („*Sinn und Wesen*”) pedig semmiképp nem torzítható el. A (2)–(4) bekezdések a forrásmegjelölést szabályozzák részletesen (az általános rendelkezés szerint elegendő a cím megjelölése és a szerzősége való utalás).

III. Szabad felhasználás igazságszolgáltatási és közigazgatási célból – 41. §

A törvény 41. §-ának jelenlegi formája egy általánosan elismert, az uniós Infó-irányelvben és a legtöbb szerzői jogi törvényben is megtalálható¹¹ szabad felhasználási lehetőséget fogalmaz meg: „*Egy műnek a közbiztonság érdekében, illetve*

¹⁰ Vö. 71. § (1) bekezdését az előadóművészi teljesítmények és a 76. § (3) bekezdését a hanglemez-előállítók vonatkozásában.

¹¹ Lásd például a magyar szerzői jogi törvény 41. § (2) bekezdését (1999. évi LXXXVI. törvény – a továbbiakban: Szt.); a német szerzői jogi törvény (Gesetz über Urheberrecht und Verwandte Schutzrechte vom 9. September 1965, BGBl I S. 1273; legújabb módosítás: Gesetz zur Regelung des Urheberrechts in der Informationsgesellschaft vom 10. September 2003, BGBl I S. 1774., ber. 2004 I S. 312 – a továbbiakban dUrhG) 45. §-át.

közigazgatási, parlamenti avagy bírósági eljárások szabályszerű lefolytatásának biztosítása céljából történő felhasználása nem sérti a szerzői jogokat.”

Az egyértelmű, mit jelent a „közigazgatási, parlamenti avagy bírósági eljárás”.¹² Ez utóbbira koncentrálna még 1991-ben mondta ki a Bécsi Fellebbviteli Bíróság (a továbbiakban: OLG Wien), hogy annak során nem csak bizonyítékként, hanem akár „segédeszközként” is fel lehet használni az egyes alkotásokat.¹³ A bizonyítási eljárás során például felolvashatnak egy írást, meghallgathatnak egy dalt, sőt akár az ítéletben szó szerint vissza is adhatják azt.

A törvény egészének a logikájából következik, hogy a felhasználásnak még ilyenkor is a szükséges keretek között kell maradnia, más szavakkal jogsértésnek minősül, ha a feljogosított szerv a jogkörét túllépve – vagy meg nem engedett célra – használja a szellemi alkotást, például a bíró úgy vetít le egy filmet, hogy belépti díj ellenében bárkit beenged a tárgyalóba.

A „közbiztonság érdekében” kifejezés határai azonban már nehezebben húzhatók meg. A közbiztonság fenntartására hivatott szervek feladataik (például bűnüldözés) teljesítése közben természetesen igénybe vehetnek szerzői jogilag védett munkákat, amennyiben ez szükséges.

Ennél sokkal vitatottabb az *újságok* szerepe. Az osztrák joggyakorlatból hosszú ideig egyedülként felhozható jogeset szerint a bűnesetekről történő híradás során a kiadó nem hivatkozhat kimentő körülményként a 41. §-ra.¹⁴ Swoboda több okból is helytelennek találta ezt az ítéletet. Elsősorban azért, mert a jogvita tárgyát nem közbiztonsági, hanem az arckép védelméhez fűződő személyiségi jogi kérdés képezte.¹⁵ Másrészt azért, mert a döntés hatására az újságok a későbbiekben sokkal jobban tartózkodtak az ilyen jellegű híradásoktól, s ez Swoboda megítélése szerint helytelen, főleg ha arra gondolunk, hogy a folyóiratok ilyen jellegű híradásai jelentősen segíthetik a bűnüldözést, például a körözés alatt álló elkövetők arcképének a közzétételével.¹⁶ Nem is beszélve arról az esetről, mikor a rendvédelmi szerv kifejezett kérésére kerül bele egy fotó az újságba.

Swoboda – helyes – véleményét tűnik alátámasztani az a viszonylag friss döntés, amelyben az osztrák Legfelsőbb Bíróság (a továbbiakban OGH) nem találta

¹² E kifejezések az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló 2001/29/EK irányelv (2001. május 22.) 5. cikk (3) bekezdés e) pontjának (a továbbiakban: Infó-irányelv) az átvételével nyerték el jelenlegi formájukat.

¹³ Így nem sérültek a szerzői jogok egy brosúrának a szakértői vélemény részeként történő becsatolásával. OLG Wien 5.9.1991 – „Eastport International”. *ecolex*, 1991, 863. p.

¹⁴ OGH 17.3.1964 – „Fahrerflucht”. *Österreichische Blätter*, 1964, 129–131. p.

¹⁵ A hetilap több cikkében is foglalkozott egy cserbenhagyásos gázolás történetével. Ennek során közzétette a feltételezett elkövető nevét, az esettel kapcsolatos valamennyi érdemleges információt (beleértve azt, hogy a gázoló másra próbálta terelni a gyanút, melyért ugyancsak felelnie kellett a büntetőeljárás során), s mindezek mellé a címdalra hozott le – mintegy illusztrációként – a terhelt-ről, annak beleegyezése nélkül (vagyis az UrhG 78. §-ával ellentétesen), egy másik bírósági tárgyalás során készült fotót.

¹⁶ ERNST SWOBODA: Das etwas andere Recht am eigenen Bild. *Österreichische Juristenzeitung*, 1993, 440. p.

jogsértőnek, hogy egy emberölés áldozatáról készített fotót az arról szóló híradások részeként tettek közzé.¹⁷

Az UrhG későbbi rendelkezései alapján a fényképek, a zenehordozók, a televíziós közvetítések, az adatbankok, a levélvédelem alá tartozó munkák és az arcképek ugyancsak jogszerűen felhasználhatók az említett eljárások során, illetve a közbiztonság fenntartása érdekében.¹⁸

IV. Szabad felhasználás időleges másolat készítésével – 41/A. §

Az UrhG-ba az Infó-irányelv alapján bekerült egyik legfontosabb, teljesen új rendelkezés az *időleges másolat készítésével* kapcsolatos. Így bár az irányelv és az UrhG egyaránt elismeri, hogy a többszörözés joga a szerző kizárólagos jogát képezi, ez alól kivételt enged az olyan esetekben, ahol a többszörözés

- „1. járulékos vagy közbenső jellegű, és
2. egy műszaki eljárás elválaszthatatlan és lényeges részét képezik, és
3. kizárólagos célja harmadik személyek közötti hálózaton, közvetítő szolgáltató által történő adatátvitel vagy jogszerű felhasználás, és
4. önálló gazdasági jelentőséggel nem bír.”

Ilyen időleges másolat készítésének tekinthetjük például azt az esetet, mikor egy felhasználó (például egy egyetem), szerződés útján szerez jogot egy vírusirtó programnak az egész intézményen belüli alkalmazására, azonban a másik fél csak egy installáló szoftvert bocsát a rendelkezésre. Ezért annak érdekében, hogy a telepítés minél gördülékenyebben menjen, a rendszergazda egy körlevélben hívja fel valamennyi dolgozó figyelmét arra, hogy az egyetemi rendszerről egy meghatározott időkereten belül szíveskedjen letölteni a telepítéshez szükséges adatokat, amiket aztán maguk is lefuttathatnak. Az ilyen magatartás mindenben megfelel a fenti kritériumoknak, hiszen az ilyen hozzáférhetővé tétel egyértelműen többszörözésként értékelendő (a dolgozók számának megfelelő mennyiségben kerül majdan letöltésre), járulékos és egyben közbenső jellegű is, elválaszthatatlan részét képezi a telepítésnek, (belső célokra szolgáló) hálózaton keresztül és egyébként is jogszerű felhasználásról van szó, amely ilyen keretek között maradva önálló gazdasági jelentőséggel sem bír, s a vírusirtót áruoló cég sem szenved kárt, hiszen eredetileg is az egész egyetem részére biztosította a programot.

Nem tekinthető azonban szabad felhasználásnak az az eset, amikor egy vállalkozás átmeneti jelleggel nem engedélyezett számítógépes programot telepít a rend-

¹⁷ Érdemes kiemelni, hogy az újság tizenegy alkalommal közölte a fotót, s ebből kilencszer a bűnüggyel összefüggésben, melyek a 41. § alapján igazoltnak tekinthetők, további két alkalommal azonban anélkül, hogy bármiféle utalásra sor került volna. vagyis ezekkel kapcsolatban megállapítható a fényképész szerzői jogainak megsértése. Lásd OGH 26.2.1991 – „Paßfoto”. *Österreichische Blätter*, 1991, 278–280. p.

¹⁸ Lásd UrhG 74. § (7) bekezdés, 76. § (6) bekezdés, 76/A. § (5) bekezdés, 76/D. § (5) bekezdés, 77. § (6) bekezdés és 78. § (2) bekezdés.

szerére, még akkor sem, ha az első három tényező egyaránt fennforogna, tekintettel arra, hogy az engedélyezésért a szerző megillető ellenszolgáltatás elmaradása önmagában gazdasági jelentőséggel bír.¹⁹

V. Saját használatra és magáncélból történő többszörözés – 42–42/B. §²⁰

V.1. Saját használatra és magáncélból történő többszörözés – 42. § (1)–(5) bekezdések

1. Az UrhG-nak az Infó-irányelvvel kapcsolatos módosításai közül a „magáncélú többszörözés” intézményének a bevezetése és ezzel egyidejűleg a 42. § kibővítése a legfontosabb. 2003-ig az első két bekezdés mindössze annyit mondott, hogy bárki jogosult egy műről saját használatra másolatot készíteni, feltéve, hogy ezzel nem az a célja, hogy a munkát a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tegye, avagy a többszörözött példányokat utóbb arra használja fel, hogy ezzel a művet a nyilvánossághoz eljuttassa.

A 2003-as UrhG-novella révén ma már négy bekezdés határoz meg szabad többszörözési eseteket, melyet kiegészít a jogszerűség fokmérőjeként szereplő „nyilvánosságra hozatali klauzula”, melynek csupán a számozása változott (korábban ez volt a második bekezdés). Jelenleg a szöveg a következőképp hangzik:

„42. § (1) Bárki jogosult egy műről papíron vagy ehhez hasonló hordozón saját használatra másolatot készíteni. (2) Bárki jogosult egy műről az (1) bekezdésben megjelölttől eltérő hordozón kutatás céljából saját használatra másolatot készíteni, feltéve, hogy ezt nem kereskedelmi céljai indokolják. (3) Bárki jogosult a mindennapi eseményekről történő híradás keretei között nyilvánosságra hozott művekről saját használatra ugyanolyan hordozón másolatot készíteni. (4) Bármely természetes személy jogosult egy műről az (1) bekezdésben megjelölttől eltérő hordozón magáncélból, és kereskedelmi célt közvetlenül vagy közvetve sem szolgálva másolatot készíteni. (5) Az (5) és (6) bekezdésben foglaltak kivételével nem beszélhetünk saját használatra és magáncélból történő többszörözésről, ha erre abból a célból kerül sor, hogy az alapul szolgáló munkát a többszörözéssel juttassák el a nyilvánossághoz. A saját vagy magáncélú felhasználásra előállított példányokat nem szabad arra használni, hogy ezzel az alapul szolgáló munkát a nyilvánossághoz juttassák.”

¹⁹ WOLFGANG HÖLLER: Software-Urheberrechtsverletzungen im Konkurs, *ecolex*, 2003, 923. p.

²⁰ Általános irodalom ROBERT DITTRICH: Die Vervielfältigung zum eigenen Gebrauch. *Archiv für Urheber-, Film-, Funk- und Theaterrecht*. Band 64, J. Schweitzer Verlag, Berlin, 1972, 33–52. p.; ROBERT DITTRICH: Zum Umfang der freien Werknutzung für eigenen Gebrauch. *Medien und Recht*, 1984/4., Archiv 1–3.; MICHEL M. WALTER: Die freie Werknutzung der Vervielfältigung zum eigenen Gebrauch. *Medien und Recht*, 1989, 69–72., 147–149. és 230–232. p.; DILLENZ: 1999, 128–139. p.; ROBERT DITTRICH: *Österreichisches und internationales Urheberrecht*. Vierte, neu bearbeitete Auflage, Manzsche Verlag- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2004, 187–205. p.

2. Az elmondottak közül először azt kell tisztázni, hogy mi a különbség a saját („*eigene*”) és a magáncélú („*privat*”) használat között. Ugyan a két szó nyelvtani értelemben nem különbözik nagyon egymástól,²¹ mégis az „*eigene*” kifejezés tágabb esetkört fog át, mint a másik. Ennek megértésében három tényező játszik központi szerepet: a felhasználó személye és célja, valamint a felhasználás módja (formája).

2.1. Magáncélból csakis *természetes személyek* többszörözhetnek szerzői műveket, azonban nem csak saját maguk, hanem a „*privát szférájukba*” tartozók részére is, mely családi és a szűk baráti körüket egyaránt felöleli (mindaddig, amíg ez nem minősül nyilvánosságnak).

Ezzel szemben saját használatra a természetes személyek mellett a *közjogi jogi személyek* (az osztrák államszövetség, a tartományok vagy a községek szervei, a tömegközlekedési vállalatok, a bíróságok stb.), a *gazdasági szféra jogi személyei* (korlátolt felelősségű társaságok, részvénytársaságok stb.) és a *non-profit szektor szervei* (alapítványok, egyesületek stb.) is jogosultak többszörözni.²²

2.2. Saját használatra, a törvény szövegének ismételt a contrario értelmezése alapján, *alap esetben* bármilyen célból lehet többszörözni. Ez egyaránt jelentheti a privát, vagy a munkahelyi felhasználást, sőt személyes haszon szerzése is szóba jöhet, mindaddig, amíg ezzel a felhasználó az (5) bekezdésben meghatározott korlátot nem lépi túl.²³ Tekintettel azonban a többszörözés mennyiségi korlátozására (lásd az „*einzeln*” kifejezés értelmezését), tipikusan *oktatási, továbbképzési* tevékenység keretében kerül sor a másolásra.

A (2) és (3) bekezdésben találkozhatunk egy-egy korláttal: a *kutatási tevékenységgel* összefüggésben engedélyezett szabad felhasználás semmiképpen sem járhat együtt kereskedelmi célokkal, míg a napi eseményekről szóló *híradásokat* csak ugyanolyan (analóg) hordozón lehet felhasználni.

Végül a *magáncélú többszörözést*, ahogy az a nevében szerepel, kizárólag a többszöröző privát (és sosem például egy munkahelyi kollektíva, egy középiskolai osztály stb.) céljai indokolhatják, mely egyúttal közvetlenül és közvetve sem szolgálhat kereskedelmi célokat.

2.3. A legalapvetőbb szóródás a négy bekezdés között a *többszörözés módja (formája)* tekintetében látható. A saját használatra történő többszörözés *alap esetben* bárki, bármilyen célból, meghatározott mennyiségi keretek között többszörözheti az alapul szolgáló munkát, ha azt *papíron vagy ehhez hasonló adathordozón* teszi. E két kifejezés a valóságban igen tág kört foglal magában: ezáltal papírra kézírással vagy írógéppel át lehet írni a munkát, fénymásolás útján lehet saját pécé-

²¹ Svájcban például e két kifejezést sokáig párhuzamosan, szinonimaként alkalmazták. Az 1950-es években még „saját, magáncélú használatról” („*eigener privater Gebrauch*”) szólt az akkori szerzői jogi törvény 22. §-a, lásd ARTHUR FREUND: Urheberrecht und Privatgebrauch. *Juristische Blätter*, 1953, 452. p.

²² WALTER: 1989, 70. p.

²³ OGH 31.1.1995 – „Ludus tonalis”. *Österreichische Blätter*, 1995. 184. p.

dányt készíteni, a képzőművészet alkotásait (például egy festményt) saját kézzel szabadon le lehet rajzolni vagy festeni.

A hasonló adathordozó fogalma felöleli a számítógép szövegszerkesztőjével történő gépelést is. Bár ez esetben reális a veszély, hogy a digitális példányok a későbbiekben akárhányszor kinyomtathatók (míg a írógépnél minden kezdhető előlről), ennek rögtön korlátot szab az (5) bekezdés. Amíg ugyanis a felhasználó célja csak az, hogy a begépelés után megengedhető mennyiségű másolatot készítsen,²⁴ szabad felhasználásról beszélhetünk, amint azonban a későbbiekben „újra és újra” használni kívánná az anyagot, már megsérti a nyilvánosságához juttatás tilalmát.

A (2) bekezdésben azt a kifejezést találjuk, hogy „az (1) bekezdésben megjelöltől eltérő hordozó”. Ide sorolható minden elektronikus adathordozó,²⁵ a videó- és magnókazetták, a digitális és analóg fényképek, a szkennelés stb. A bekezdés célja világos: a törvényhozó a kutatásokat oly módon kívánta kedvező helyzetbe hozni, hogy a többszörözést minden formára kiterjesztette, feltéve, hogy a kutató nem kíván (közvetlen) kereskedelmi haszonra ily módon szert tenni. Bár a közvetlen kifejezést a törvény szövege nem tartalmazza, szükségesnek mutatkozott közbeékelni, hiszen logikus, hogy a törvényhozó nem akadályozhatja meg a kutatókat abban, hogy a szabad felhasználással megszerzett anyagok segítségével létrehozott szellemi alkotásuk tekintetében őket vagyoni jogosultságok illessék meg.

A (3) bekezdés a mindennapi életben nem fog át olyan tág kört. A napi eseményekről tipikusan a rádiós vagy televíziós műsorokban, valamint a nyomtatott vagy elektronikus sajtóban (újságokban) szokás híradást közzétenni (és nem például egy festményen). Ezek többszörözése az ezekkel analóg adathordozókon képzelhető el: a rádiós műsor magnó-, a televíziós műsor videokazettára (újabbán asztali merevlemez DVD-felvevőre), az újságok papíron. A digitális adathordozók természetesen mindhárom esetben elképzelhetők, és számuk folyamatosan bővül.

A *magáncélú többszörözésnél* utalni kell a második bekezdésnél elhangzottakra: itt is csak az (1) bekezdésben megjelöltektől eltérő hordozók jöhetnek szóba, s ezúttal is csak annak fejében, hogy a természetes személy nem törekedhet haszonszerezésre.

3.1. A szabad többszörözés *tárgyára* a törvény következetesen a „mű” kifejezést alkalmazza. Bár a szöveg ezt nem tartalmazza, az egész jogszabály logikájából következik, hogy csakis a jogszerűen hozzáférhetővé tett művek használhatók fel szabadon, vagyis *a jogellenes forrásról (kalózpéldányról) jogszerűen nem készíthető másolat, még magáncélból sem*.²⁶ A tekintetben pedig, hogy a mű alatt

²⁴ Például valaki egy karácsonyi dalt nyomtat a négytagú családban mindenkinek, hogy a szentestén azt közösen énekelhessék.

²⁵ A korábban elhangzottakra tekintettel a számítógép merevlemez vagy egyéb adathordozója, például kislemez vagy CD csak akkor nem sorolható ebbe a kategóriába, ha azon gépelés révén rögzítették a szellemi alkotást.

²⁶ FRANZ MEDWENITSCH – REINHARD SCHANDA: Download von MP3-Dateien aus dem Internet – Private Vervielfältigung und rechtmäßig erstellte Vorlage. 4. p. – www.sattler.co.at/pdf/fsditrich.pdf

konkrétan mit kell értenünk, a hatályos szöveg és a történeti előzmények áttanulmányozása alapján adhatjuk meg a pontos választ.

Kiindulópontul szolgáljon az UrhG 1. § (1) bekezdése, amely úgy szól, hogy „e törvény értelmében műnek az irodalom, a zene-, a képző- és a filmművészet terén létrehozott saját szellemi alkotásokat kell tekinteni”. E rendelkezést aztán további szakaszokban teszi világosabbá a törvény, s ennek megfelelően például irodalmi műnek tekinthetők a színpadi művek vagy a computerprogramok, a képzőművészethez sorolhatók a fényképészeti alkotások, míg filmművészeti alkotás a mozgókép, függetlenül attól, hogy ahhoz tartozik-e hang vagy sem.

Ennek megfelelően azt mondhatnánk, hogy e négy kategória minden további nélkül szabadon többszörözhető, azonban a helyzet ennél bonyolultabb. 1980-ig az (1) bekezdés úgy szólt, hogy „*bárki jogosult egy irodalmi, zene- és képzőművészeti műről saját használatra másolatot készíteni.*” Ezt követően az előbbi felsorolást pusztán a „mű” kifejezés váltotta fel. A 2003-as módosítás nyomán pedig immáron 4 (alap)bekezdés tárgyalja a szabad többszörözés lehetőségeit.

3.2. Az irodalmi és a képzőművészeti alkotások tekintetében 2003-ig semmilyen ellenérv nem szólhatott amellett, hogy azokat saját használatra bárki, bármilyen formában többszörözze.²⁷ Ezzel megegyező véleményre jutott az OGH a *Figur auf einem Bein* ügyben, melyben kimondta, hogy egy szobor bronzöntvény formájában, saját használatra történő többszörözése nem sérti a szerző (örökösének) jogait.²⁸ 2003 óta a saját és a magáncélú többszörözés már kifejtett szabályaira tekintettel azonban differenciálnunk kell, lévén az említett reformmal az addig egyedül a „nyilvánosságra hozatali klauzula” által behatárolt általános szabály több komponens mentén került meghatározásra. Így az (1) bekezdés a képzőművészeti alkotásokra csak szűk körben alkalmazható: egy szobor lerajzolása, egy festmény lefestése e körbe esik, de a papír alapú többszörözés leghagyományosabb esetei: a fénymásolás és a leírás nem.²⁹ Az irodalmi alkotásokkal e bekezdéssel összefüggésben nincs probléma.

Éppígy problémamentes a képzőművészeti alkotásoknál az összes többi eset, hiszen – betartva az egyéb követelményeket – a törvény szövegezése szerint az (1) bekezdésben megjelölttől eltérő formában lehetséges a többszörözés. Az irodalmi alkotásoknál pedig arra tekintettel, hogy náluk a papíralapú többszörözés a tipikus, a legtöbb esetben az (1) bekezdés lesz irányadó, a többi három pedig már csak úgymond „extra lehetőség”.

3.3. E két műtípusnál sokkalta bonyolultabb a *filmművészeti alkotások* helyzete, így rögtön felmerül a kérdés, hogy a jogalkotó eredetileg szándékosan felej-

²⁷ Így az is jogszerűnek bizonyult, ha valaki egy könyvről mikrofilmet készített. PAUL ABEL: Mikrophotographie und Urheberrecht, *Juristische Blätter*, 1951. 431–434. p. – A mikrofilm 2003 óta azonban „más hordozónak” minősülne (akárcsak a fénykép), ezért csak a 42. § (2)–(4) és (6)–(7) bekezdések eseteiben lehet ily módon szabadon többszörözni.

²⁸ OGH 17.3.1998 – „Figur auf einem Bein”. *Österreichische Blätter*, 1998, 268–269. p.

²⁹ A fénymásolást egyedül a festmények (és egyéb rajzok) esetében tudom elképzelni, bár az is kétségtelen, hogy a másolat minősége jelentősen gyengébb lesz.

tette-e ki ezeket a szövegből? Hogy valójában mi erre a helyes válasz, nehéz lenne megmondani, és a vélemények is jelentősen megoszlanak.³⁰ Véleményem szerint a fenti kérdést igennel kell megválaszolni, tekintettel egyrészt arra, hogy a jogalkotó a szabad felhasználás többi esete között – az 56–56/B. § kivételével – sem tesz említést a filmművészetéről. Másrészt mikor 1972-ben bevezetésre került az UrhG 76/A. §-a, amely a televízió (és rádió) útján sugárzott művek („*Rundfunksendung*”) saját használatra történő rögzítéséről szól, a jogalkotónak minden további nélkül lehetősége nyílt volna arra, hogy a 42. §-t is kibővítse.

Egy azonban biztos: a jogalkotó, minden bizonnyal a videomagnók rohamos terjedésére tekintettel, 1980-ban úgy döntött, hogy a 42. § módosításával kiterjeszti a szabad többszörözés lehetőségét a filmekre is, ezzel egyidejűleg a szerzőket a szintén 1980-ban bevezetett „üreskazetta-jogdíjjal” kívánta kárpótolni.

A 2003-as módosítások nyomán a filmek szabad többszörözése értelemszerűen csak ott merülhet fel, ahol a törvény „más hordozóról” beszél. Jelentős visszalépés azonban a korábbi két évtizedhez, hogy a másolás lehetősége a magáncélú többszörözésre korlátozódik (ehhez képest nem olyan nagy az előfordulása a kutatási és a híradási célú másolásnak). Viszont ha a 42/A. §-t alaposan megfigyeljük, azt láthatjuk, hogy ott semmilyen korlát nincs atekintetben, hogy ki kinek készíti a másolatot megrendelés alapján. Így például, ha egy jogi személynek szüksége lenne egy filmre, akkor azt a jogszerűen magáncélra lemásoló természetes személytől beszerezheti, de csakis akkor, ha ez utóbbi többszörözés ingyenes.³¹

3.4. A filmművészeti alkotásokhoz képest kevésbé rögzös a *zeneművészeti alkotások* útja.³² A leggyakoribb jelenség e téren a rádiós műsorok otthoni rögzítése és későbbi lejátszása volt, melynek a jogszerűségét az OGH – konkrét törvényhely híján a 76. § (3) bekezdéséből levezetve – elismerte, feltéve, hogy a visszajátszás nem jutott el a nyilvánossághoz.³³ 1972-ben beiktatták a 76/A. §-t, mellyel e a tevékenység kifejezett legitimációt nyert. Az 1980-as módosítás a zenei alkotásokat nem érintette, a 2003-as novella kapcsán pedig utalnék a fentebb elhangzottakra.

3.5. A szerzői joggal szomszédos jogokkal összefüggésben a következő rendelkezések érdemelnek figyelmet.

³⁰ Lásd például HELMUT STEINMETZ: Vervielfältigung zum eigenen Gebrauch mit Videorecorder. *Österreichische Blätter*, 1978, 58–60. p. és ROBERT DITTRICH: Videorecorder und privater Gebrauch. *Österreichische Blätter*, 1980. 33–36. p., valamint az ott megjelölt további szerzők.

³¹ Vagyis a cég vezetője akár fel is veheti a televíziós adást, és ha úgy találja, hogy ez a társaságnak a hasznára lehet, akkor egy másolatot minden további nélkül „bevihet az irodába”.

³² PAUL ABEL: Magnetophon und Urheberrecht. *Juristische Blätter*. 1953, 177–180., 205–206. p.

³³ OGH 28.11.1967 – „Tonbandgeräte”. *Österreichische Blätter*. 1968, 44–45. p. – Az OGH egyidejűleg azt is kimondta, hogy a lemezjátszókat árusító cég pusztán e tevékenységére tekintettel nem vonható felelősségre azért, mert a tőle vásárolt készülékek használói egyes szerzői jogi védelem alatt álló műveket az UrhG-be ütköző módon többszöröztek. Felelőssége azonban megállapítható, ha annak tudatában árusítja a termékét, hogy azzal a használó a nyilvánossághoz eljuttatni szándékozott másolatokat készítsen.

3.5.1. A 69. § (2) bekezdése értelmében minden természetes személy jogosult a rádióban vagy a televízióban sugárzott *előadóművészi teljesítményeket* (illetve ezek kép- vagy hanghordozó segítségével leadott ismétléseit) kép- vagy hanghordozón magáncélból rögzíteni, és arról másolatot készíteni, feltéve, hogy ezzel közvetlenül és közvetve sem kíván kereskedelmi célokat szolgálni. Ez a rendelkezés a *lex specialis* viszonyában áll a 76/A. §-szal, amely annyit mond, hogy minden természetes személy jogosult a *rádió- vagy a televízióműsort* kép- vagy hanghordozón magáncélból rögzíteni, és arról másolatot készíteni, feltéve, hogy ezzel közvetlenül és közvetve sem kíván kereskedelmi célokat szolgálni.³⁴

A kettő közötti *hasonlóság* egyik eleme, hogy nincs különbség téve az élő és a nem élő sugárzás között, másrészt a 69. § (2) bekezdésének utaló szabályai révén a 42. § (2)–(3) és (5)–(7) bekezdései vonatkozásában egyaránt alkalmazhatóak e tételek. *Eltérés* egyrészt abban keresendő, hogy az előadóművészi teljesítmények esetében nem csak a rádióban vagy televízióban sugárzott forma rögzíthető, hanem a kép- és hanghordozó segítségével bárhol lejátszott verzió is, az élő műsor rögzítése azonban nem jogszerű. A másik különbség a már említett utaló szabályoknál keresendő. Tekintettel arra, hogy a két törvényi hely a *lex generalis* és *lex specialis* viszonyában áll egymással, a speciális esetben csak az ott megjelölt szabályok irányadóak, ennyiben tehát az előadóművészi teljesítmények megrendelésre nem többszörözhetők.³⁵

3.5.2. A 76. § (4) bekezdése értelmében a *zenehordozókat* magáncélra, kereskedelmi célokat közvetlenül vagy közvetve sem szolgálva minden természetesen személy jogosult ugyancsak zenehordozón rögzíteni.³⁶ Ez sokáig lemezjátszó segítségével történt, később igazi jelentőségre a kazettás magnó elterjedése révén tett szert.³⁷ A 42. § (2)–(3) és (5)–(7) bekezdései és a jogdíjfizetési kényszer jelen

³⁴ Ezt egy 1979-es döntés is megerősíti. Lásd OGH 21.5.1979 – „Private Fernheaufzeichnungen”. *Österreichische Blätter*, 1980, 52–55. p. – Akkor ugyan még a saját használatra történő többszörözés volt megengedett, s ma már csak a magáncélú, ez utóbbi tekintetében továbbra is irányadó az ítélet.

³⁵ Ezt a vélelmet támasztja alá az a tény is, hogy a 2003-as novellát megelőzően, mikor a törvényhely még saját használatra történő többszörözésről beszélt, az utaló szabályok között a 42/A. § is szerepelt!

³⁶ Természetesen érdemes arról szót ejteni, hogy e törvényhelyen „Wiedergabe”-ról, vagyis „nem élő előadásról” van szó. Így a szakasz azt juttatja kifejezésre, hogy az élő koncertek hanghordozón történő rögzítése kizárt, ezzel szemben minden műsoros zenehordozó (amelyek logikusan már csak ismétlések, és nem élő adások) tárgya lehet a szabad többszörözésnek.

³⁷ Ez később a CD-k és lejátszóik elterjedése révén a CD-ről kazettára rögzítéssel is kiegészült. Nem lehet továbbá kifejezteni a digitális korszak egyéb vívmányait sem, így egészen 2003-ig egy jogszerűen beszerzett hanghordozóról egy ugyancsak jogszerűen beszerzett tömörítőprogrammal szabadon lehetett mp3 formátumú zenefájlokat készíteni, és azt saját használatra igénybe venni, például mp3-lejátszóra kiírni, és futás közben hallgatni. E téren jogszerűen megszerzett minden, ami nem jogsértő, vagyis a más által a 42/A. §-t betartva elkészített másolat, illetve az ajándék egyaránt szolgálhat forrásul, és a tömörítő sem feltétlenül kell, hogy „vásárolt” legyen. Léteznek ingyenes szoftverek is.

esetben is alkalmazandó, azonban a megrendelésre, más általi, ingyenes többszörözés kizárt.

3.5.3. A *fényképeszeti művek* vonatkozásában a 42. § egészében alkalmazható, vagyis fényképek papíron vagy egyéb hordozón is többszörözhetők (ami ez esetben logikus, hiszen maga a fénykép ún. „fényképpapíron” kerül előhívásra).

3.6. A törvény ugyanakkor *kivételeket* is megfogalmaz a 42. § alól. Így nem lehet magáncélú másolatot készíteni – három alkivételtől eltekintve – a *számítógépes programokról* [UrhG 40/D. § (1)–(3) bekezdések]. Az említett alkivételek egyike szerint a számítógépes programok – a szerzői jog jogosultjának engedélye nélkül – többszörözhetők (és átdolgozhatók), amennyiben azt a rendeltetésszerű használat megkívánja. Ilyennek tekinthetjük azt az esetet, amikor a program megfelelő működése érdekében azt installáljuk, aminek eredményeként az egészről, vagy pusztán egyes részeiről „másolat” kerül a számítógépre.³⁸ Másrészt a szoftver használatára feljogosított személy biztonsági célokból másolatot (biztonsági másolatot) készíthet,³⁹ valamint a szoftver működését megfigyelheti, megvizsgálhatja és tesztelheti, hogy az egyes elemeinek az alapjául szolgáló ötleteket és elveket elsajátíthassa.

Másik – ám szűkebben vett – kivételt az *adatbankok* képeznek [UrhG 40/H. § (1)–(3) bekezdések]. Főszabályként a 42. § (1) és (3)–(4) bekezdések nem alkalmazhatók e tekintetben, és kutatási célból is csak papíron vagy ehhez hasonló hordozón lehet a művekről másolatot készíteni. A törvény megfogalmaz azonban két alkivételt, így magáncélból, kereskedelmi célokat közvetlenül és közvetve sem szolgálva bármely természetes személy másolatot készíthet egyes adatbanki művekről, *feltéve*, hogy azok nem csak elektronikus formában hozzáférhetőek. Másrészt az adatbankok (vagy annak egyes részei) használatára feljogosított személy jogosult a szerző vagyoni jogait gyakorolni, amennyiben erre az ezekhez való hozzáférés vagy rendeltetésszerű használatuk érdekében szükség van.

4. Mivel az osztrák jogalkotó a szabad többszörözést csak *negatív oldalról* határozza meg, mikor kimondja, hogy az már nem tekinthető jogszerűnek, ha a többszörözéssel az eredeti munka a nyilvánossághoz lesz juttatva, elengedhetetlen az „*Öffentlichkeit*” kifejezés értelmezése.

Az osztrák jogirodalom és joggyakorlat egységes atekintetben, hogy a nyilvánosság „nagyszámú” embercsoportot jelent, ha azonban „ezen személyek köre konkrétan be van határolva, és ezek kölcsönösen egymáshoz kötődnek, vagy a szervezetileg felettük álló szervezethez fűződő kapcsolat révén egymással személyesen össze vannak kötve”,⁴⁰ nincs szó nyilvánosságról. Más szavakkal, ha a többszöröző olyan személynek adja tovább a másolatot, akivel semmilyen indokolt

³⁸ HÖLLER: i. m. 923. p.

³⁹ ROBERT DITTRICH: *Straffreier Gebrauch von Software?* *ecolex*, 2002, 186–187. p. Dittrich a következő ítéletre hivatkozik: OGH 18.9.2001 – „Softwaregebrauch”. In *ecolex*, 2002, 193–194. p.

⁴⁰ Ennek következetes alkalmazását lásd OGH 29.1.1974 – „Fernsehempfang im Sozialversicherungskurheim”. *Österreichische Blätter*, 1974, 74. p. „Figur auf einem Bein”, 266. p.

viszonyban nincs, jogsértést követ el, s ez fordítva is igaz. Jogszerűnek tekinthetjük azonban, ha valaki az ügyvédjének ad át bizonyos szerzői műveket, mivel a privátszféra hiányát pótolja a tény, hogy a két fél egy közös ügy szempontjából „zárt egységet” képez.⁴¹

Az OGH további két dologra hívta fel a figyelmet: egyrészt a nyilvánosságot mindig a *konkrét eset vonatkozásában* kell megítélni, s ennek szempontjából központi tényező a résztvevők száma, a közöttük fennálló kapcsolat jellege és a hozzáférhetővé tétel célja, másrészt a szerzői jogok védelme érdekében a szabad felhasználás eme lehetőségét *viszonylag szűken kell értelmezni*.⁴²

Az osztrák gyakorlatban nem képeznek „zárt egységet” a bentlakásos, társadalombiztosítási szanatóriumba felvett betegek, ha esténként televíziós műsorban zeneműveket hallgatnak meg,⁴³ egy gazdálkodó szervezet alkalmazottai, ha munkavégzésük során munkahelyükön (egy közel száz fős teremben) hallgatják a rádiós műsort,⁴⁴ a tánciskola tagjai, ha a képzés során szerzői jogilag védett zenéket hallgatnak,⁴⁵ avagy egy vendéglőben jelenlévő személyek,⁴⁶ mivel mindannyiuk vonatkozásukban hiányzik a szükséges privátszféra, nem is beszélve arról, hogy közvetlenül vagy közvetve haszna származik ebből a szolgáltatást nyújtó személynek vagy szervezetnek (a betegek egészsége gyorsabban javulhat, az alkalmazottak munkakedve jobb lehet a kellemes zene hatására, a tánciskolába esetleg többen iratkoznak be, ha a „slágereket” játssza az oktató, és a vendéglős haszna is növekedhet a derűs hangulat biztosítása révén).

Walter szerint audiovizuális műveknek egy ún. (kábeles, zárt hálózatú) „hotel-videórendszeren” keresztül történő hozzáférhetővé tétele a vendégszobákban annak ellenére nyilvánosságnak minősül, hogy e helyiség a benne lakók „privátszféráját” képezi. Indokolásában kifejtette, hogy bár a központi egységről vezérelt sugárzást a vendégek maguk, külön-külön tekintik meg, azonban a mű ekkor is a *vendégek összességéhez jut el*.⁴⁷ Ezzel ellentétes álláspontra helyezkedett Hügel, s szerinte a vendégek magánszférájába sorolható, s ennyiben szabad felhasználásnak tekinthető a vendégszobákban történő sugárzás.⁴⁸ Ennél természetesen sokkal világosabb például a hotel halljának, étkezőjének vagy társalgóhelyiségeinek a helyzete, mivel ezek a nyilvánosság számára bármikor hozzáférhetők.

⁴¹ WALTER: 1989, 70. p.

⁴² OGH 28.11.1978 – „Betriebsmusik”. *Österreichische Blätter*, 1979, 52–53. p.

⁴³ „Fernsehempfang im Sozialversicherungs-Kurheim”. 74. p.

⁴⁴ „Betriebsmusik”, 52–53. p. – ROBERT DITTRICH: Zur urheberrechtlichen Beurteilung der Betriebsmusik. *Österreichische Blätter*, 1975, 125–132. p.

⁴⁵ OGH 4.3.1953 – „Tanzschule”. *Österreichische Blätter*, 1953, 29. p. (Wilhelm Peter).

⁴⁶ OGH 8.10.1968 – „Rundfunkempfang im Gasthaus”. *Österreichische Blätter*, 1969, 71–72. p. – És ennek analógiájára minden olyan kereskedelmi egység, amelynek vendégei folyamatosan változnak. E szempontból lényegtelen, ha valaki „törzsvendég”.

⁴⁷ MICHEL M. WALTER: Die Hotel-Video-Systeme aus urheberrechtlicher Sicht. *Medien und Recht*, 1983/3. Archiv 4–6. és uő: Die Hotel-Video-Systeme aus urheberrechtlicher Sicht – Zugleich ein Beitrag zum Begriff der Öffentlichkeit und der Sendung. *Medien und Recht*, 1984/6. Archiv 9.

⁴⁸ HANNES F. HÜGEL: Hotel-Video und Senderechtsbegriff. *Österreichische Blätter*, 1983, 159–160. p.

Ezzel szemben a *Null-Nummer II.* ügyben az OGH szerint egy folyóirat szerkesztőségének 19 tagja az újság megjelentetésével kapcsolatos közös érdeküknek köszönhetően „zárt egységnek” tekinthető.⁴⁹

Az eset megítélése szempontjából nincs jelentősége annak, hogy a nyilvánossághoz miként juttatják el a többszörözött példányt, így a materiális (például fénymásolat készítése, gépelt verzió stb.) és immateriális formában (például felolvasás vagy előadás útján, kábeles vagy kábel nélküli sugárzással stb.) történő hozzáférhetővé tétel egyaránt kizárhatja a jogszerűséget.⁵⁰

Mindezek után szemügyre kell vennünk a 42. § (5) bekezdését. 1996-ot megelőzően csak az első fordulat szerepelt a törvényben, miszerint a szabad többszörözés csak annyiban megengedett, amennyiben ennek nem az a célja, hogy a művet a másolatok segítségével a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tegyék. Ennek alapvető hiányossága volt, hogy ha valaki a jogszerűen, saját használatra többszörözött művet utólag bármilyen célból nyilvánosságra hozta, már nem volt felelőségre vonható. Ezt a hézagot orvosolta az 1996-os novella, mikor bevezette a második mondatot, s innentől kezdve a magáncélra előállított másolatok sem használhatók fel arra, hogy a művek a nyilvánossághoz eljussanak.⁵¹

5. A fordítás a „másolat” szó előtt nem tartalmaz mennyiségi jelzőt, noha az eredeti törvényszövegben megtalálható az „*einzelne*” kifejezés. Ezt az elhagyást a kifejezéssel kapcsolatos jelentős elméleti vita és gyakorlati tapasztalatok indokolták részemről. Az „*einzelne*” magyar jelentése az „egyes” szóval adható vissza leginkább, azonban a német nyelvben ennél bonyolultabb a helyzet. Walter szerint az „*einzelne*” nem egyenlő a „*viele*” („sok”), a „*mehrere*” („több”) vagy az „*einige*” („néhány”) szavakkal, sokkal inkább az „*einige wenige*” kifejezés áll a jelentéséhez a legközelebb (ez utóbbi magyartalanul „néhány kevés”, ezért talán az „egynéhány” utal leginkább a kívánt tartalomra).⁵²

Dittrich következetesen az alábbi példákra hivatkozik: egy tudományos értekezés három másolatának három, különböző nézőpont szerint szerkesztett forrásgyűjteménybe, vagy egy ilyen gyűjtemény három külön pontjába történő felvétele, egy kvartett partitúrájáról a négy zenész részére egy-egy másolat készítése vagy egy szobor több oldalról való lefilmezése (lefényképezése) beleillik az „*einzelne*” keretei közé. Ezzel együtt úgy véli, hogy találni kell egy határt, amely felett mindenképpen mennyiségi túllépésről beszélhetünk. Ezért hivatkozik a német Szövetségi

⁴⁹ OGH 26.I.1993 – „Null-Nummer II.” *Österreichische Blätter*, 1993, 137. p.

⁵⁰ WALTER: 1989, 70. p.

⁵¹ Így nem jogsértő, ha egy zenekar fűvósa a partitúra egy részét lemásolja, hogy otthon is gyakorolhasson, azonban ha a másolatból játszik a majdani koncerten, már nyilvánosságra hozatalnak kell tekinteni a magatartását. DILLENZ: 1999, 131. p. – Ezzel összefüggésben lásd még „Figur auf einem Bein”, 268. p.

⁵² WALTER: 1989, 70–71. p. – Steinmetz az „*einige geringe*”, vagyis „egy csekély” számot vélte e szempontból megfelelőnek. HELMUT STEINMETZ: Gedanken zur photomechanischen Vervielfältigung. *Österreichische Blätter*, 1972, 54. p. – Lásd még HELMUT HOFFMANN: Zur Bedeutung des Begriffs „*einzelne*” für die freie Werknutzung im österreichischen Urheberrecht. *Medien und Recht*, 1985/4, 19–23. p.

Legfelsőbb Bíróság (a továbbiakban BGH) által meghatározott „hetes” számra,⁵³ melyet ő a „mágikus hetes” kifejezéssel illetett.⁵⁴

Bár Walter szerint mindig a konkrét jogesettel összefüggésben kell megállapítani a megengedhető mennyiséget, egyetértett Dittrich-hel a szükséges felső határ kérdésében.⁵⁵ Vele ellentétben Fiebinger szerint a „mágikus hetes” általános gyakorlatként történő elfogadását semmi sem indokolja, lévén Németországban sincs másik olyan ítélet, ami ezzel megegyezne, Ausztriában pedig *egyáltalán nincs* ilyen ítélet. Másrészt a BGH nem „általános tételt” állított fel a hetes számmal, hanem a konkrét esetben mondta ki, hogy egy szerzői jogvédelem alatt álló munka többszörözése hét példányban már jogsértő.⁵⁶

Az OGH is egyetértett azzal, hogy a másolatok számának a jogszerűségét mindig a konkrét eset vizsgálata után lehet megállapítani. Viszont nem fogadta el Walternak az „einige wenige” kifejezését, és kategorikusan kijelentette, hogy a törvény a felső határt nem kívánta számszerűleg meghatározni, hanem szabad mérlegelési lehetőséget kívánt biztosítani a bíróságoknak. Ezért tehát a *többszörözés célja* adja a vizsgálat központi elemét, s ebből kell kiindulni annak megállapításakor, hogy egy bizonyos mennyiség jogszerű vagy sem.⁵⁷ A már említett *Null-Nummer II.* ügyben úgy találta az OGH, hogy egy szerzői jogilag védett fotónak egy hamarosan induló folyóirat 100 példányos próbaszámában való kinyomtatása – melyekből azonban csak 19 jutott el az újság szerkesztőségéhez, a többit bezúzták – nem jogsértő. Elsősorban azért nem, mert a próbapéldány célja pusztán az volt, hogy a szerkesztőség „saját használatra” elkészítsen egy olyan mintát, amellyel felmérheti a készülő folyóirat minőségét. Így az is teljesen mindegy, hogy kinek a képe került a papírra.⁵⁸

Másik végletként említhető az az eset, amikor szövetségi katonák továbbképzése céljából 170 másolat előállítására került sor. Indokolásában az OGH nyilvánvalóvá tette, hogy ezzel a többszöröző átlépte a 42. §-ban megfogalmazott mennyiségi korlátozást.⁵⁹

Az eddigiekben felvázoltakra tekintettel tehát mikor a fordításban csak annyit jelöltem, hogy lehetséges „másolatot készíteni”, úgy gondolom, hogy megfelelően nyitva hagytam a mennyiség eseti értelmezésének a kérdését.

6. Érdeemesnek mutatkozik e helyütt még kitérni egy jelentős gyakorlati kérdésre: jogszerű magáncélú többszörözésnek tekinthető-e az, hogy valaki az Internetről,

⁵³ BGH 14.4.1978 – *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht*, 1978, 474–477. p.

⁵⁴ DITTRICH: 2002, 187. p.

⁵⁵ WALTER: 1989, 70–71. p.

⁵⁶ RUDOLF K. FIEBINGER: § 42 UrhG: Die magische Zahl 7 ist tot! *Medien und Recht*, 1993, 43–45. p.

⁵⁷ Ennek következetes alkalmazását lásd például „Null-Nummer II.”, 139. p. – OGH 21.4.1998 – „AIDS-Kampagne II.” *Österreichische Blätter*, 1999, 54. p.

⁵⁸ Ezt támasztotta alá az is, hogy a tényleges első számban már nem szerepelt az érintett fotó. – „Null-Nummer II.”, 136–139. p. – FIEBINGER: 43–45. p.

⁵⁹ OGH 20.11.1991 – „Bundesheer-Ausbildungsfilme II.” *Medien und Recht*, 1991, 159. p. (Michel M. Walter).

illetve az egyes fájlcsereprogramok segítségével más felhasználóktól jut egyes szellemi alkotásokhoz? A kérdés aktualitását igazolja, hogy Ausztriában 1999-es adatok szerint közel öt millió CD-re írtak magáncélból általában zene- és filmalkotásokat, ezekhez 18 %-ban az Interneten található fájlokat használták forrásul, s ugyancsak ebben az évben már több mint egymillió (általában mp3 formátumú) zenei adat volt hozzáférhető a világhálón.⁶⁰ Egy másik kimutatás szerint 2004-ben, Németországban, a felmérés időpontjában még csak egy hónapja a mozikban futó „Terminátor 3.” című filmről már több mint egy millió illegális másolat készült.⁶¹

Közhely már, hogy az „internetes kalózkodás” hihetetlen méreteket öltött, és az ellene való fellépés mennyire nehéz. Nem kívánok a fentiekhez hasonló, tömegesen hozható példákat említeni, s e cikk nem kívánja a mára kialakult helyzet okait sem megtalálni. Amire e helyütt vállalkozok, az a szituáció osztrák jogi megítélése, ennyiben tehát ugyancsak máskor kell kitérni a Peer-to-Peer (P2P) rendszerek szintje országoként változó megítélésére, és a velük szembeni fellépésekre.⁶²

Jogi értelemben jelentős különbség tehető az egyes honlapokon található dokumentumok és a P2P-rendszerekben fellelhető művek letöltése között. Az első esetben (általában) a honlap szerkesztője, létrehozója tölt föl bizonyos fájlokat az oldalra, e magatartása jogi értelemben hozzáférhetővé tételnek tekinthető. Így elképzelhető, hogy egy számítógépes szoftvereket fejlesztő cég hozzáférhetővé teszi egy programját (például az Adobe Acrobat Readert), egy zenész pedig a honlapján egyes dalait. Ebből a szempontból az a legfontosabb körülmény, hogy a művet jogszerűen tették-e hozzáférhetővé vagy sem. Amennyiben igen, mert ezt az erre jogosult (a szerző, avagy a közös jogkezelő, felhasználói szerződéssel rendelkező stb.) hajtotta végre, akkor a lementés (ami egyben többszörözés) a szabad felhasználás körébe esik. Amennyiben azonban a honlapot szerkesztő személy nem jogosult a művet hozzáférhetővé tenni, akkor ezzel ő maga is jogsértővé válik, és bárki, aki másolatot készít a fájlról, elveszti lehetőségét, hogy a szabad felhasználásra hivatkozzon. Így nem jogszerű, ha egy rajzfilmrajongó a magáncélból rögzített Tom és Jerry epizódoknak aztán külön honlapot szerkeszt és feltölti oda azokat, mivel nem ő a szerzői jogosult, és a hozzáférhetővé tétel, illetve a terjesztés joga őt nem illeti meg.

Ennél a helyzetenél sokkal vitatottabb a P2P jogi megítélése. Nagyon röviden összefoglalva egy, az Internetről letölthető szoftver telepítésével az egyéni felhasználók egy olyan rendszernek lehetnek a részesei, ahol adatok (főleg zenei és filmfájlok) millióihoz lehet hozzáférni, amelyek közül egy egyszerű keresés lefuttatásával mindenki megtalálhatja a maga igényeinek megfelelőit. Az ilyen rendszerek között is vannak különbségek. Így eredetileg tipikusan egy központi szerver közbe-

⁶⁰ MEDWENITSCH – SCHANDA: i. m. 1. p.

⁶¹ JAN BERND NORDEMAN: Filmpiraterie im Internet – Der Kampf gegen Peer-to-Peer-Raubkopierer. In *Filmproduktion + Urheberrecht – Bilder Laufen – mit welchem Recht?* (Szerk.: Guido Kucsko), Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2004, 39. p.

⁶² Így például igen nagy hirre tett szert a világban a Napster és újabban a Grokster ügye, azonban éppígy említhető lenne a KaZaa szolgáltatásának ausztráliai elítélése, avagy épp az, hogy Hollandiában felmentő ítélet született egy fájlcsereprogram ügyében.

iktatásával futott a rendszer (például a híres Napster ügyben), mára sokkal inkább az ún. decentralizált struktúra van terjedőben, ahol vagy közvetlenül egymással lépnek kapcsolatba az egyéni felhasználók, vagy egy kereső-szerveren keresztül futnak az igénylések, amelyek a „megfelelő helyre irányítja” az internetezőket. A 2005-ös amerikai Grokster ügyben, illetve az olyan szolgáltatóknál, mint a BearShare vagy az eDonkey, erről a módozatról számolhatunk be. A felhasználók pedig egy ilyen rendszerben oly módon vesznek részt, hogy miközben maguk is keresnek, gépeikben mindenki más is kutathat az általa letölteni kívánt fájlok után.

Egy ilyen szisztémában jogi szempontból három résztvevőt érdemes alaposan szemügyre venni: a szoftver fejlesztőjét (a *szolgáltatót*), a *feltöltő* és a *letöltő* személyt.⁶³

Jelentős a különbség az olyan *szolgáltatók* között, amelyek egy központi szerver segítségével teszik lehetővé az adatcserét, és azok között, amelyeknél az adatforgalom már decentralizált úton megy végbe. Az első esetre példaként hozható Napster szervere például tartalmazta az összes letölthető zenei fájl megnevezését, és közvetlenül ez hozta létre a két számítógép (a feltöltő és a letöltő) közötti kapcsolatot. Ezzel a magatartással azonban a szerzőnek a többszörözésre vonatkozó jogát sértette a szolgáltató (UrhG 15. §). Sokkal nehezebb az újabb generációs szoftverek megítélése, mert ezeknél a kapcsolat már közvetlenül a két gép között jön létre. Az ilyen P2P-programok előállításának alapvetően nem az a célja, hogy a használok jogsértő magatartását elősegítse, és a technikai jellegénél fogva a szolgáltató nem köteles és nem is képes ellenőrizni a használatot. Tekintettel arra, hogy az osztrák szerzői jog nem ismeri a szerzői jogok nem szándékos, közvetett megsértését, alapesetben a szolgáltató nem felel a programért. *Ha azonban a szoftvert szándékosan, szinte kizárólag jogsértésre irányuló célok elősegítésére hozták létre, a szolgáltató felelőssége megállapítható.*⁶⁴

Az Infó-irányelvben és a WIPO-egyezményben foglaltaknak megfelelően az UrhG 2003-as novellájával bevezetett 18/A.§ alapján a szerző kizárólagos joga a művének nyilvánosság számára, vezetékes vagy vezeték nélküli eljárással történő hozzáférhetővé tétele oly módon, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhassák meg. Ez alapján az a személy, aki saját számítógépéről szerzői jogilag védett dokumentumot tölt fel a hálózatra (avagy engedi annak más általi letöltését), a szerzőnek a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételi jogát sérti meg. Ebből a szempontból olyan védekezéssel sem részesülhet kimentésben a *feltöltő*, hogy ő nem a nyilvánossághoz juttatta el a művet. Ahogy azt már előbb megismertük, az emberek nagyobb számú csoportjánál már nyilvánosságról beszélhetünk (egy-egy ilyen hálózatban több százezren vesznek részt,

⁶³ Nordemann cikkében külön vizsgálta még a szerverek üzemeltetőjét, az internetszolgáltatót és az ún. portál-oldalak üzemeltetőjét, amelyek (akár jogellenesen elhelyezett) fájlok letöltési helyére irányítja a felhasználókat. Lásd NORDEMAN: i. m. 44–49. p. – Én e helyütt ezekre nem kívánok kitérni, mivel ezek egyrészt túl speciálisak, másrészt a szabad felhasználás szempontjából nem jöhetnek szóba.

⁶⁴ NORDEMAN: i. m. 42–44. p.

néha egyidejűleg is), és az ő szempontjukból nincs semmi olyan körülmény, amely létrehozná a szükséges zárt egységet. Ezzel együtt utalni kell a 42. § (5) bekezdésére is, ami a szabad felhasználás korlátjaként a „nyilvánosságra hozatali klauzulát” határozza meg.⁶⁵

A *letöltő* szempontjából ugyanilyen eredményre fogunk jutni. Ebben az esetben nem a nyilvánosság kérdése játsza a főszerepet, hanem a forrás jogszerűsége. Ha valaki jogellenesen hozzáférhetővé tett műről készít másolatot (még ha magáncélra is), akkor a szerzőnek a többszörözési jogát megsértve jogsértővé válik. E tételt megfordítva, ha a P2P-rendszerben jogszerűen beszerezhető művekről készül másolat, akkor a jogsértés kizárt. Nagyon ritka azonban, amikor például a film készítője a film terjesztését ily módon képzei el, és nem DVD-k vagy videokazeták segítségével, avagy hogy a zenészek lemondjanak a lemezeik kiadásáról a fájl-cserélő programok javára.⁶⁶ Becslések szerint az Interneten letölthető zenei fájlok kb. 80 %-a jogellenesen előállított kalózmásolat. Ezért a mindennapok letöltői nehezen mentesülhetnek a felelősség alól.⁶⁷

Ugyancsak a P2P rendszerek ellen felhozható jogi érv, hogy a BUE 9. cikkének már idézett része csak akkor teszi lehetővé a szabad felhasználást, amennyiben az nem sérelmes a szerző vagyoni érdekeire. Egy olyan helyzetben azonban, amikor a felhasználó és a szolgáltató semmit nem fizet a szerzőknek a letöltésért, illetve annak engedéséért (elősegítéséért), alapjaiban sérti a vagyoni érdekeket.⁶⁸

V.2. Szabad felhasználás iskolai és egyetemi oktatási célokból – 42. § (6) bekezdés

Az iskolák és egyetemek jogosultak oktatási célból, az ehhez szükséges terjedelemben és az érintett csoportnak megfelelő mennyiségben – a 42. § (1) bekezdésben megjelölttől eltérő adathordozón – szerzői jogilag védett alkotásokat többszörözni, és azokat az érintett diákok rendelkezésére bocsátani, feltéve, hogy ezzel nem kívánnak kereskedelmi célokat szolgálni.

A törvény e rendelkezésének 1996-os bevezetése révén a köz- és felsőoktatási intézmények oktatóinak lehetősége nyílt arra, hogy munkájukat jogszerű másolatok készítésével tovább fejleszthessék, ezzel segítve a diákok ismereteinek szélesítését.

⁶⁵ BETTINA STOMPER: Internet-Tauschbörsen nach der UrhG-Novelle. *Das Recht der Wirtschaft*, 2003, 369. p. – NORDEMAN: i. m. 40. p.

⁶⁶ Természetesen elképzelhető, hogy egy amatőr filmes a digitális kamerájával felvett, és számítógépen összevágott filmjét a net segítségével tegye híressé, avagy hogy kezdő zenekarok a „garázsban felvett dalaikat” próbaként terjesszék. Mindkét esetben világos a szerzői jog létezése, s a jogosult a saját alkotásával azt tesz, amit akar. Ám ezek az esetek mennyiségileg elhanyagolhatóak.

⁶⁷ STOMPER: i. m. 369. p.; NORDEMAN: i. m. 40–42. p.

⁶⁸ Érdekesnek ígérkezik a francia törvényhozás által elfogadott azon javaslat, amely az Internet-előfizetési díjhoz csatolt hét eurós átalány ellenében legálissá tenné a szerzői jogilag védett alkotások letöltését. Ennek köszönhetően ugyanis már azon kellene gondolkodni, hogy ezen összeg mellett is sérülnek-e a szerzők vagyoni jogai. Ezzel kapcsolatosan lásd Havi 7 euró ellenében legális lehet a letöltés Franciaországban, <http://hvg.hu/print/20060316letoltes.aspx>. Utolsó módosítás: 2006. március 16.

E szabály külön bekezdésbe foglalásának logikája pontos megszövegezéséből következik: ezáltal *nem kizárólag* „egyes” példányok készíthetők, hanem a csoport létszámához igazodóan két- vagy akár három számjegyű mennyiség is, másrészt *a diákok csoportját zárt egységnek kell tekinteni*.

Szeretném azonban valamire felhívni a figyelmet. A szövegezés egyértelműen kifejezésre juttatja, hogy a papír és az ehhez hasonló adathordozók ki vannak zárva a másolat formái közül. Azonban – bár a technikai lehetőségek száma egyre nő – a legtipikusabb sokszorosítás még ma is a fénymásolás. Amint azt már a magáncélú többszörözésnél említettem, a törvény ezen szóhasználata nem zárja ki a fénymásolás lehetőségét, azonban ha erre sor kerül, akkor a tanár már az (1) bekezdés hatálya alá kerül, *ahol viszont már jelentkezik a mennyiségi korlátozás!* S bár nem kétkeltem, hogy egy bölcs bíró egy általános iskola osztályának, vagy akár egy egyetemi fakultatív kollégium kis létszámú csoportjának való fénymásolást jogszerűnek tartana,⁶⁹ egy egész évfolyamnak való sokszorosítást már én sem találok olyan könnyedén indokolhatónak.

A törvény által meghatározott *korlátok* e téren a következők:

– A szellemi alkotásokat *még oktatási célból sem lehet egészében lemásolni*,⁷⁰ csak a szükséges terjedelemben lehet erre sort keríteni. Ennyiben egy könyv egy fejezete, egy verseskönyv egy „versciklusa”, egy színdarab egy jelenete (egy felvonásnál semmiképp sem nagyobb része), egy szimfónia egy tétele, egy monumentális festmény egy részlete stb. jogszerűen többszörözhető.⁷¹

– Az oktatási intézmény *semmilyen kereskedelmi célra nem törekedhet*. A 42/A. §-ban található korláttal („*ingyenesen*” – „*unentgeltlich*”) összevetve, nyelvtani értelmezést alkalmazva megállapíthatjuk, hogy – akárcsak a 42. § (1)–(2) és (4) bekezdéseinél – ennek a többszörözésnek nem feltétele az ingyenesség, vagyis a példányokért kérhető bizonyos térítés, mindaddig, amíg ez nem válik kereskedelmi tevékenységgé. Elfogadva az osztrák irodalom azon tételét, miszerint az „ingyenes” többszörözés szó szerint annyit tesz, hogy még a költségek sem igényelhetők,⁷² úgy vélem, hogy az itt alkalmazott korlát alapján legfeljebb az előállítás költségeit lehet a diákoktól elkérni.

– A második mondat szerint „a saját iskolai célokra történő többszörözés jogsultsága *nem vonatkozik az olyan munkákra*, amelyek sajátosságaira és jellegzetességeikre tekintettel köz- és felsőoktatási céloknak megfelelnek”. E rendelkezés kizárja az olyan szellemi alkotások többszörözésének lehetőségét, amelyek úgy mond „maguk is lehetnének tankönyvek”, vagyis amelyekből minden további nél-

⁶⁹ Ugyancsak előbb utaltam arra, hogy a mennyiség megítélésénél az osztrák joggyakorlat a felhasználás célját veszi kiindulópontként. Semmi kétségem afelől, hogy az említett példánál a cél indokolt, ezért jogszerű.

⁷⁰ A teljes másolatokat illetően lásd 42. § (8) bekezdés.

⁷¹ Hajlok azonban arra a véleményre, hogy amennyiben – tegyük fel – egy kurzus célja az, hogy Beethoven egy szimfóniáját vagy Michelangelo „Az utolsó vacsora” című festményét egészében, minden aspektusból és minden szakaszát vagy motívumát feldolgozza, akkor a félév folyamán az oktatás – mindig a szükséges részletekben – az egész alkotást többszörözheti.

⁷² STEINMETZ: 1972, 55. p.; WALTER: 1989, 71. p.

kül, rendszeres jelleggel lehetne oktatni.⁷³ Ezért hangsúlyozni kell: többszörözni olyan szellemi alkotásokat lehet, amelyeknek a diákok részére történő átadása valamilyen pluszt hordoz magában, például angol szakosok esetében egy eredeti Shakespeare kiadást, hogy a régi írásmódot és kifejezéseket testközelből tanulmányozni lehessen, avagy zenekonzervatóriumi diákok számára az épp oktatott zeneszerzőnek egy alig ismert alkotását.

A törvény 1996-as novellájának indokolása megállapítja, hogy az UrhG e mondat segítségével összhangba került a BUE 9. cikk (2) bekezdésével, mely a szerző jogos érdekeinek a védelméről szól (hiszen ha oktatási célokra hivatkozással bármiről lehetne másolatot készíteni, akkor az jelentős visszaélésekre adhatna okot, és ezáltal komoly károkat okozhat a szerzőknek is). Ugyancsak az indokolás mondja ki, hogy e korlát egyáltalán nem vonatkozik a televízióban sugárzott műsorokra.⁷⁴

– A 42. § (5) bekezdésére is tekintettel *a többszörözés révén az eredeti munka nem juthat el a nyilvánossághoz*. A nyilvánosság fogalma megegyezik az eddigiekben megismertekkel, megismételve azt, hogy az osztály (csoport) zárt egységnek tekintendő. Példát hozva: az nem megengedett, hogy az oktató – még ha lelkesedése vezeti is – a szükséges mennyiségnél több másolatot készítsen, és a kimaradó példányokat azzal bízza a jelenlévőkre, hogy „terjesszék a kollégiumban”.

V.3. A nyilvános közgyűjtemények számára biztosított szabad többszörözés – 42. § (7) bekezdés

1. A nyilvános közgyűjtemények (múzeumok, könyvtárak) a saját gyűjteményükbe tartozó művekről *egy biztonsági másolatot* készíthetnek. Az eredeti helyett aztán – a közgyűjtemény tevékenységének megfelelően – ezt kell kiállítani, ennek a kölcsönzését kell lehetővé tenni, illetve ezt kell az 56/B. §-nak megfelelően megtekintésre rendelkezésre bocsátani. A törvény indokolása szerint amennyiben az eredetit bárhol máshol kiállítják, avagy a nyilvánosság számára hozzáférhetővé teszik, a másolatot ezen idő alatt nem lehet kiállítani.⁷⁵

A nyilvános, de kereskedelmi forgalomba nem hozott, avagy a kereskedelmi forgalomban már nem kapható („vergriffen” – „out of print”) művekről pedig megfelelő mennyiségű („einzeln”) példány állítható elő.⁷⁶ Mindaddig, amíg az

⁷³ Így amennyiben egy egyetemi oktató – teljesen mindegy, hogy milyen célból és hogy az érintett karnak van-e hivatalos tankönyve – egy másik jogi kar oktatójának monográfiájából kíván kimásolni egy fejezetet, akkor ez jogsértő. Nagyon profán módon, ha a tanár más kar könyvéből kíván tanítani, nyugodtan megadhatja azt kötelező (vagy ajánlott) irodalomként, de nem fénymásolhatja le szabadon.

⁷⁴ DITTRICH: 2004, 188. p.

⁷⁵ Uo.

⁷⁶ Az egyes művek mindaddig kereskedelmi forgalomban kaphatónak minősülnek, amíg a piacon beszerezhetők, avagy például egy szervezet tagjaként „ajándékkönyvként” megkaphatók. Ha azonban már csak antikváriumokban lehet hozzájuk férni, az „out of print” státusz megalapozott. Lásd WALTER: 1989, 72. p.

érintett munkák nem kerülnek kereskedelmi forgalomba, avagy nem lesznek ott ismét beszerezhetők, a másolatokat kell kiállítani, ennek a kölcsönzését kell lehetővé tenni, illetve ezt kell az 56/B. §-nak megfelelően megtekintésre rendelkezésre bocsátani.

Mindkét verziónál kizárólag a 42. § (1) bekezdésében megjelölttől eltérő hordozón kerülhet sor a többszörözésre, és a nyilvános közgyűjtemények e tevékenységük során semmilyen gazdasági vagy kereskedelmi cél elérésére nem törekedhetnek.

2. A technika rohamos fejlődésével összefüggésben a jövő egyik reális kérdéseként merül fel (elsősorban az egyetemi) könyvtárak számára, hogy a tulajdonukba tartozó szellemi alkotásokat digitalizálják, és lehetőség szerint ezen példányokat „kölcsönözzék” a beiratkozott tagok számára. Ezt rengeteg indokkal lehet alátámasztani, így sokkal biztonságosabban őrizhetők az értékesebb, veszélyeztetett példányok, a költségek is jelentősen csökkenthetők (főleg a tárolás és a beszerzés terén) és a hozzáférés is könnyebbé válhat (nem kell heteket várni, míg a könyvet visszahozza az előző kölcsönző).

Warbek ezzel kapcsolatosan azt vizsgálta meg, hogy e kihívást mennyiben támogatja az UrhG szabályanyaga. Kiemelte, hogy három részmozzanatot kell megvizsgálni: a digitalizálást, a feltöltést (uploading) és letöltést (downloading).⁷⁷ Megállapításai szerint a digitalizálás egyértelműen többszörözés, amely az UrhG jelenlegi szövegezése (elsősorban a 42. § (2) bekezdése) alapján szabad felhasználás. Ezzel szemben azonban sem a feltöltést, sem a letöltést nem lehet – ilyen keretek között – beilleszteni az UrhG VII. fejezetébe. Ezért Warbek szerint tekintettel a technika nyújtotta lehetőségekre, érdemes lenne a jogalkotónak elgondolkoznia a törvény kiegészítésén [beleértve a 42.§ (8) bekezdését is]. Végül Warbek, hogy az eddig előadottaknak még nagyobb nyomatékot adjon, megemlítette azt is, hogy Németországban ezzel teljes egészében megegyező szabad felhasználási esetet fogalmazott meg a törvényhozó.⁷⁸

V.4. Engedélyköteles felhasználások – 42. § (8) bekezdés

A 42. § záró bekezdése *már nem szabad többszörözésről* szól. Könyvek, folyóiratok és (2003 óta) kották *egészének* a másolása,⁷⁹ valamint építészeti alkotások terv vagy vázlat alapján történő kivitelezése, illetve építészeti alkotások utánépítése mindig csak a jogosult beleegyezésével lehetséges.

⁷⁷ *Digitalizálás*: az analóg jeleknek bináris kódok formájában való rögzítése. Ennek legegyszerűbb formája a szkennelés. *Uploading*: A digitális adatoknak egy központi egységre (szerverre) történő felvitele, ahol a hozzáférés lehetővé válik. *Downloading*: a szerveren megtalálható információknak a számítógép képernyőjén való megjelenítése, illetve merevlemezen történő rögzítése (mentése).

⁷⁸ STEFAN WARBEK: *Universitäten und Informationstechnologie – Anpassungsbedarf im Urheberrecht. ecoloex*, 2003, 179–182. p. Az említett német rendelkezés a dUrhG 52/A. §-a.

⁷⁹ Éppígy a könyvekről, folyóiratokról és kottákról készült jogszerű másolatok is csak a szerző engedélyével használhatók fel egy újabb többszörözésre.

Az elsőként meghatározott művek esetében a törvény említ bizonyos kivételeket, vagyis megfogalmaz további szabad felhasználási lehetőségeket. Így egész könyvek, folyóiratok és kották is többszörözhetőek *átírás útján* (vagyis kézzel történő lejegyzéssel, írógéppel vagy számítógéppel való legépeléssel), avagy ha ezek nyilvános, de kereskedelmi forgalomba nem hozott avagy a kereskedelmi forgalomban már nem kapható művek, illetve ha a múzeumok, könyvtárak a saját gyűjteményükbe tartozó művekről kívánnak *biztonsági másolatot* készíteni.

Az eddigiekben elhangzottak közül érdemes kicsit részletesebben kitérni a kottákra. 1995-ben ugyanis született egy olyan ítélet, amely sok, a téma iránt érdeklődő embert megmozgatott, és a szabad többszörözés kérdését is minden ponton érintette. A *Ludus tonalis* ügyben egy zenetanárnő három példányban másolatot készített tanítványainak a német származású Paul Hindemith „Ludus tonalis” című művének kottáiról, mellyel kapcsolatosan a szerzői jogokat egy osztrák zenei kiadó gyakorolta. Utóbbi szerint az alperes zenetanárnő magatartásával megsértette az általa gyakorolt többszörözési jogosultságot, s megfelelő mértékű kártérítést követelt. Mind az első-, mind a másodfokú bíróság elutasította azonban a keresetet, mondván, hogy a másolás az akkor (1994-ben) hatályos szerzői jogi törvény 42. §-a alapján megengedett volt: a zenetanárnő megfelelő mennyiségben (három példányban) és célra (otthoni gyakorlás érdekében) készítette a másolatokat.

Az OGH ezzel ugyan egyetértett, mégis részben helyt adott a felperes felülvizsgálati kérelmének, ezt pedig a következő gondolatmenet alapján tette. A BUE párizsi módosítás szerinti szövegezése alapján bármely többszörözés kizárólag a szerző hozzájárulásával lehetséges, ez alól azonban az egyezményben részes tagállamok kivételeket fogalmazhatnak meg, „feltéve, hogy az ilyen többszörösítés nem sérelmes a mű rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit”.⁸⁰ A BUE 5. cikke alapján a részes tagállamok állampolgárai jogosultak arra, hogy más tagállamokban saját nemzeti joguknak, avagy akár a BUE rendelkezéseinek megfelelő elbírálásban részesüljenek.⁸¹ Mindezekből kiindulva vélte úgy az OGH, hogy amennyiben a tagállami törvényhozás a BUE 9. §-ában foglaltakat megsérti, akkor a külföldi szerző (illetve annak jogutódja) szabadon kiválaszthatja azt a védelmet a három lehetséges közül, amelyik számára a legkedvezőbb. Jelen esetben a felperes számára ez a BUE volt, a bíróságnak már csak azt kellett eldönteni, hogy sérelmes-e a mű rendes felhasználásra a kották fénymásolása, avagy indokolatlanul károsítja-e ez a szerző jogos érdekeit. Az OGH úgy ítélte meg, hogy az egyébként is jelentős ráfordításokkal előállítható kották piacát az egyre inkább terjedőben lévő reprográfia már hátrányosan befolyásolja, ezért – szemben mindkét alsóbb fokú bírósággal – a felperes követelésének adott helyt.⁸²

⁸⁰ BUE 9. cikk (1)–(2) bekezdés.

⁸¹ Ez az ún. „három lépcsős teszt” („Drei-Stufen-Test” – „Three-Step Test”).

⁸² E téren hivatkozik az OGH egy német szerző azon adataira, miszerint éves szinten (1978-ban!) közel 5 milliárd lapnyi, szerzői jogokat is érintő fénymásolat készült az NSZK-ban, s ez alapján feltételezhető, hogy a kották másolatairól Ausztriában is milliós tételben lehet szó. Lásd „Ludus tonalis”, 187. p.

Az ítélet rendkívül komoly visszhangot váltott ki, pro⁸³ és kontra⁸⁴ érvek egyaránt elhangoztak. Egy alapvető kritikai elem mindenképpen említendő: az OGH nem kívánt azzal foglalkozni, hogy az osztrák szerzők hivatkozhatnának-e a BUE-ra, amennyiben az kedvezőbb számukra (kották esetében ez így lenne).⁸⁵

Felmerül a kérdés azonban, hogy az UrhG 1996-os novellája mennyiben változtatott ezen a helyzeten. Ekkor került be az iskolák és egyetemek, illetve a nyilvános közgyűjtemények számára biztosított többszörözési lehetőség, a megrendelésre történő másolás szabályanyaga is új helyet és némileg újabb megfogalmazást kapott, és a 42/B. § (2) bekezdésében ekkor vezették be a reprográfiai díjat. Hogy mindezek mellett is kedvezőbb-e a BUE-ra hivatkozni egy konkrét esetben vagy sem, egyet kell értenem Juranekkel, aki szerint a jogdíj mértéke a kulcsmomentum. Amennyiben a reprográfiai jogdíjból származó bevételek megfelelő ellentételezést jelentenek a szellemi alkotások használatáért, akkor a BUE nem kedvezőbb az osztrák jogszabálynál.⁸⁶ Ha tehát ilyen környezetben merülne fel a *Ludus tonalis* ügy, akkor bátran kijelenthető, hogy a kereset biztosan elvérezne.

A 2003-as reformmal azonban az osztrák jogalkotó pontot kívánt tenni e hosszú ideje futó vitára, és az Infó-irányelv 5. cikk (2) bekezdésének a) pontját átvéve felvett egy, a szerzők érdekeit szolgáló rendelkezést a 42.§-ba, s e szerint a kották egészének a másolása már csak *kizárólag a szerző hozzájárulásával lehetséges*.⁸⁷

V.5. Megrendelésre, más általi többszörözés – 42/A. §

1. Kezdetektől az UrhG részét képezte a más részére történő többszörözés lehetősége, mely az 1996-os novella révén került át az új 42/A. §-ba (a 42. §-ból), egyidejűleg a jogalkotó az addigi kazuisztikus (az egyes művek típusaira koncentrált) szabályozást más oldalról megközelítve központi tényezővé a másolás ingyenességét vagy visszterhességét, valamint a többszörözés módját tette. 2003 óta egy harmadik pont gazdagítja a visszterhes többszörözési lehetőségek körét.

Mindezek alapján a jelenleg hatályos 42/A. § a következőképp hangzik:

„Megrendelés esetén más személy saját használatára is készíthetők ingyenesen másolatok. Az ilyen többszörözés azonban ellenérték fejében is megengedett, amennyiben

⁸³ MICHEL M. WALTER: Die Mindestschutzrechte der Berner Übereinkunft und das innerstaatliche Urheberrecht. *Medien und Recht*, 1997, 309–313. p.; JOHANNES JURANEK: Steht die neue Reprographieregelung für Musiknoten im Widerspruch zur Berner Konvention? *Österreichische Blätter*, 1998, 215–217. p.

⁸⁴ ROBERT DITTRICH: „Ludus tonalis”. *ecolex*, 1996. 549–552. p. és uő: Ist die Entscheidung Ludus tonalis doch ein Irrweg? *ecolex*, 1998, 493–495. p.

⁸⁵ „Ludus tonalis”, 185. p.

⁸⁶ JURANEK: i. m. 217–218. p.

⁸⁷ Vagyis 1996 és 2003 között a zenetanárnok akár az egész kottát lefénymásolhatta, a reprográfiai díj ellentételezés volt e tevékenységéért, a legújabb módosítás óta azonban csak akkor nem lenne jogellenes a teljes mű lemásolása, ha azt átírja, vagy ha a Ludus tonalis kereskedelmi forgalomban már nem lenne beszerezhető. A 42. § (8) bekezdésének 1. pontjában megjelölt harmadik kivétel rá nem vonatkozik, hiszen annak csak a nyilvános közgyűjtemények a kedvezményezettjei.

1. a többszörözésre reprográfiai vagy más, hasonló eljárás segítségével kerül sor;
2. az irodalmi vagy zeneművészeti alkotást átírással többszörözik;
3. a 42. § (3) bekezdésében megjelölt többszörözésről van szó.”

2. A *megrendelés* kifejezés szigorúan értendő, vagyis kizárólag a más általi megkeresés, majd ez alapján való többszörözés a megengedett. Az viszont nem, ha valaki felhívást tesz közzé arról, hogy „szívesen másolna” valamely szellemi alkotást.

3. Abból, hogy a törvény semmilyen határozott kifejezést nem használ sem a többszörözést folytató, sem az azt megrendelő *személyre* (csak a „más” – „andere” szerepel a szövegben), azt az egyszerű következtetést vonhatjuk le, hogy mindkét oldalon egyaránt szerepelhetnek természetes és jogi személyek (jogi személyiség nélküli szervezetek). Így minden további nélkül lemásolhatja bárki a barátjának, a cég vezetője a társaságnak, a fénymásoló szalon a diáknak stb. a szerzői műveket.

4. A legfontosabb tehát, hogy a többszörözés *ingyenesen vagy ellenérték fejében* történik-e. Először is tisztázni kell, mint jelent az ingyenes, és mikor beszélünk olyan másolásról, amely már ellenérték fejében történt.⁸⁸ Általánosan elfogadott nézet, hogy kizárja az ingyenességet, ha a többszöröző elkéri az előállítással járó költségeket a megrendelőtől. A legfontosabb költség a munkadíj, de a közüzemi költségek is ebbe a kategóriába esnek. A bírósági gyakorlat szerint azonban ha valaki elkéri a megrendelőtől a videokazetta árát, még nem sérti meg a törvényt, lévén kazettára mindenképpen szükség van, melynek a költségét mindenképpen a megrendelő köteles állni.⁸⁹ Mindezeket egybevetve tehát a *többszörözés technikai feltételeinek költségét meghaladó ellentételezés már ellenértéknek tekinthető*.

5. Az 1996-os novellát megelőzően a szabad *többszörözés tárgya és az ingyenesség* kérdése szorosan összefonódott. Így eredetileg a képző- és filmművészet alkotásai kizárólag ingyenesen, az irodalom és a zeneművészet termékei viszont kézírással és írógéppel, a nyilvános, de kereskedelmi forgalomba nem hozott és a kereskedelmi forgalomban már nem kapható munkák pedig ettől eltérő módon, s akár ellenérték fejében is többszörözhetők voltak. 1996 óta főszabály szerint bármely alkotás esetén, de csakis ingyenesen képzelhető el a megrendelésre történő másolás.

Megvizsgálva ezeket nyilvánvaló, hogy a reprográfiai vagy ehhez hasonló eljárás csak az erre alkalmas, így főleg az irodalom és a zeneművészet nyomtatott darabjai, valamint a képzőművészet papíralapú alkotásai esetén jöhet szóba.⁹⁰ Ebből

⁸⁸ Ehhez lásd STEINMETZ: 1972, 55. p.; WALTER: 1989, 70–71. p.

⁸⁹ „Private Fernsehaufzeichnungen”, 52. p.

⁹⁰ Így jogsértést követ el az, aki olyan híres festők, mint Wassily Kandinsky, Salvatore Dali vagy Pablo Picasso képeit festés útján, ellenszolgáltatás fejében többszörözi, mivel ezt a 42/A. § értelmében csakis ingyenesen tehetné meg. OLG Wien 20.12.2001 – „Artmedia”. *Medien und Recht*, 2002, 163. p.

kifolyólag, és a bírósági gyakorlat által is megerősítve,⁹¹ a képzőművészet legtöbb, a filmművészetnek pedig az összes alkotása csakis ingyenesen többszörözhető. Logikus ez, hiszen a szobrok, a rézkarcok, a falfestmények, a filmek, a dalok hanganyaga, egy számítógépes szoftver stb. nem fektethetők egyszerűen a fénymásoló üvegtáblájára, hogy egy egyszerű gombnyomással megduplázzuk azt.

A törvényhozó emellett fenntartotta az irodalmi és zeneművészeti művek kézzel, írás útján történő többszörözésének lehetőségét, tekintettel arra, hogy az ezzel járó munka jelentős erőfeszítéseket igényel. Az írás a legépelet is jelenti, a számítógép szövegszerkesztőjével elkészített másolat sokszorozása azonban csak addig jogszerű, amíg a legépelet anyag nem jut ezáltal a nyilvánossághoz.

A törvény indokolása szerint a 42/A. § harmadik pontja a médiafelügyelet tevékenységének megkönnyítése érdekében került megfogalmazásra 2003-ban.⁹²

6. Nem igényel részletes magyarázatot az elkészíthető másolatok száma, mivel itt is az „*einzelne*” kifejezés szerepel a szövegben. A megrendelés indokaként pedig azt olvashatjuk, hogy „saját használatra is” („*auch zum eigenen Gebrauch*”). Ahogy az a fentiekben már ismertetésre került, ez a tágabb kategória, ezért nyilvánvaló, hogy a jogalkotót különösképpen nem érdekli, hogy a megrendelés miért érkezik. Ennek továbbra is csak a „nyilvánosságra hozatali klauzula” szab korlátot.⁹³

7. Nem lehet megrendelés útján többszörözni a rádióban vagy a televízióban sugárzott előadóművészi teljesítményeket [UrhG 69. § (2) bekezdés], illetve ezek kép- vagy hanghordozó segítségével leadott ismétléseit, valamint a zenehordozókat [76. § (4) bekezdés]. Továbbá a 74. § (6) bekezdése értelmében reprográfiával vagy hasonló módon nem többszörözhetők a kereskedelmi célból (vagyis hivatásos fényképész által) fényképészeti eljárással előállított alkotások.

⁹¹ „Figur auf einem Bein”, 267–269. p. – „AIDS-Kampagne II.”, 54–55. p. – „Artmedia”, 163. p.

⁹² DITTRICH: 2004, 196. p.

⁹³ Felmerül a kérdés, hogy ha a megrendelés teljesítése után a másolatok a nyilvánossághoz jutnak, mennyiben felel a többszöröző? Minden további nélkül megállapítható a felelőssége, ha tudott, vagy tudnia kellett a többszörözés céljáról, azonban mentesül a felelősség alól, ha a nyilvánosságra hozatal kizárólag a megrendelőnek tudható be. Így elég nehéz lenne kimagyarázni magát a fénymásoló szalonnak akkor, ha egy párt tízezer példányban kérné egy védelem alatt álló verset is tartalmazó kampányanyagnak a sokszorozását, mivel ennek saját célra történő felhasználása nehezen lenne elképzelhető. Ezzel szemben a szalon felelőssége nem állapítható meg, ha egy diák azzal tér be hozzájuk, hogy azért kér 10 másolatot egy neves szobrász alkotásával díszített röplapról, mert ezzel egy házi feladatot kíván teljesíteni, és a plakátokat – a tanár kérésére – a rajztagozatos diákoknak akarja adni, miközben valójában ezzel nyilvános helyen kívánja a barátaival alapított szobrászegylet első kiállítását reklámozni.

V.6. Jogdíjfizetési kényszer – 42/B. §⁹⁴

A világon másodikként – 14 évvel a német szabályozás után⁹⁵ – az osztrák jogalkotó az UrhG 1980-as novellájával bevezette a jogdíjfizetési kényszert. Ennek egyrészt az volt a célja, hogy a szerzők és a társadalom igényeit egyensúlyba hozza, a társadalom valamennyi tagjának lehetővé téve, hogy a törvény által megengedett körben, a szerzők részére juttatandó, meghatározott díj ellenében szabadon felhasználhassák a szellemi alkotásokat. Másrészt a jogalkotó belátta: a technikai fejlődés következtében a magáncélú másolás társadalmi szinten olyan méreteket öltött, hogy nemcsak nyomon követése, hanem a jogellenes felhasználásokkal szembeni fellépés is szinte lehetetlen. Ezért az utólagos szankcionálás helyett a megelőzésé lett a főszerep, melynek során közös jogkezelő szervezetek érvényesítik a szerzőket a törvény rendelkezéseinél fogva megillető igényeket.⁹⁶

Mivel egy addig fennálló szabad felhasználás korlátozását jelentette a törvényben megfogalmazott fizetési kényszer, az alkotmányellenesség kérdése is felmerült. Az OGH rámutatott azonban, hogy mivel az UrhG elsődleges célja a szerzőket a szellemi alkotásaikkal összefüggésben megillető vagyoni jogosítványok szabályozása, ezért a szabad felhasználás ilyesfajta korlátja semmiképpen sem ütközhet az alaptörvénybe. Ahogy a szellemi alkotások védelmének a kereteit, éppúgy ennek korlátait is a jogalkotó szabhatja meg.⁹⁷

A 42–42/A. § vonatkozásában kétféle jogdíj különböztethető meg. Az *üreskazetta-jogdíjat* („*Leerkassettenvergütung*”) azon hang- és képhordozók, vagy ehhez hasonló eszközök után kell megfizetni, melyeken a rádió- vagy televízióműsorban sugárzott, a nyilvánossághoz egyéb módon juttatott, valamint a kereskedelmi célokból előállított hang- vagy képhordozókon található szellemi alkotásokat a 42. § (2)–(7) bekezdéseinek megfelelően saját- vagy magáncélú használatra rögzítenek. A „hagyományos” hordozók köre igen tág, így a bakelittől egészen a CD- és DVD-lemezekig minden ideszámít, a mai digitális világban pedig jelentősen megnőtt a „hasonló eszközök” száma, így a digitális videófelvevőket (például asztali DVD-író), az mp3-lejátszókat, illetve az „mp3-jukeboxokat” (mp3-as zenegépeket) egyaránt érteni kell ezalatt. A jogdíj mértéke a hordozó játékidéjétől (digitális hordozók esetén a tárolókapacitástól) függ. A jogdíjat mindig

⁹⁴ HELMUT STEINMETZ: Die Neuregelung der Leerkassettenvergütung. *Medien und Recht*, 1990, 42–46. p.; ASTRID KOBLANCK: Jährlich werden 1 Milliarde Kopien unerlaubt angefertigt. *Medien und Recht*, 1991, 218–219. p.; FRANZ-LEO POPP: Die Reprographievergütung in der Praxis. *Medien und Recht*, 1997, 30–33. p.; ROBERT DITTRICH: Die Festplatte - Ein Trägermaterial iSd §42b UrhG. *Österreichische Juristenzeitung*, 2001, 754–762. p.; SILKE VON LEWINSKI: Leerkassettenvergütung für Festplatten – Zur Situation in Österreich. *Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht*, 2003, 933–941. p.

⁹⁵ DILLENZ: 1999. 135. p.

⁹⁶ Az üreskazetta-jogdíjak esetében ez az Austro-Mechana, a reprográfiai jogdíjnál pedig a Literar Mechana és a Literarische Verwertungsgesellschaft. A velük kapcsolatos információkat, a jogdíjak konkrét mértékét, a közös jogkezelő szervezettel való megállapodás részleteit, és az ehhez szükséges nyomtatványokat lásd a <http://www.aume.at/> és a <http://www.litarar.at/> internetcímeiken.

⁹⁷ OGH 31.5.1994 – „Leerkassettenvergütung”. *Österreichische Blätter*, 1995, 90. p.

az köteles megfizetni, aki az adathordozót belföldön elsőként ellenérték fejében forgalomba hozza. Ez az osztrák gyártót vagy külföldi termék esetén az importőrt jelenti.⁹⁸ A törvényhozó azonban megfogalmazott egy ún. „bagatell-klauzulát”, melynek értelmében az, aki egy féléven belül (1996-ot megelőzően egy negyedéven belül) 5000 órányi hang- és 10.000 órányi képhordozónál nem hoz többet forgalomba, nem köteles jogdíjat fizetni [UrhG 42/B. § (1), (3)–(4) bekezdések].

A *reprográfiai* (vagy ehhez hasonló) eljárásnál nem beszélhetünk az előzőekben ismertetetthez hasonló adathordozóról, ezért az ezzel kapcsolatos szabályok 1996-os beiktatásakor a jogalkotó a másoláshoz szükséges gépre és a használat módjára koncentrált. Főszabály szerint minden belföldön, ellenérték fejében forgalomba hozott másoló berendezés után az azt elsőként forgalomba hozó köteles *egyszeri*, ún. „*készülék-jogdíjat*” („*Gerätevergütung*”) fizetni, melynek mértékét a készülék teljesítménye határozza meg (vagyis percenként hány lapot képes másolni). Ehhez képest speciális szabályok vonatkoznak az ún. „*üzemeltetői jogdíjra*” („*Betreibervergütung*”), melyet akkor kell a készülék üzemeltetőjének – időszakonként visszatérően – megfizetni, ha a berendezést köz- vagy felsőoktatási, szakmai- vagy egyéb továbbképzési, avagy kutatási intézményben, könyvtárban, vagy másolatokat ellenérték fejében készítő intézményben (fénymásoló szalonban) használják. Ez esetben a jogdíjat az üzemeltető a használat módja és mértéke függvényében köteles állni [UrhG 42/B. § (2)–(4) bekezdések].

„Reprográfiahoz hasonló” eljárásnak minősül a fax, a szkennerek és a nyomtató alkalmazása, vagyis minden, amelynek segítségével a másolatot papíron (vagy ahhoz hasonló anyagon) állítják elő.⁹⁹

VI. Hírközlési célú szabad felhasználás – 42/C., 43–44. §

Az osztrák mindennapokban a művek hírközlési célból történő szabad felhasználása váltja ki a másik legtöbb vitát. Ezzel összefüggésben a törvényi szabályokat több helyen kell keresnünk. Egyrészt ilyen címmel látta el a 42/C. §-t a jogalkotó, azonban a tartalmát végigtekintve, az irodalmi művekkel kapcsolatos szabad felhasználások első két esete is ide sorolható. A 43. § szerint az egyes beszédek, a 44. § szerint pedig a hírlapokban és folyóiratokban megjelenő cikkek, publikációk használhatók fel szabadon hírközlési célból. Végül utolsóként ki kell emelni a 72. § (3) bekezdését, amely alapján az előadóművészi teljesítmények a 42/C. §-hoz hasonlóan többszörözhetők, terjeszthetők stb.

⁹⁸ Ebből a szempontból semmi jelentősége nincs annak, hogy a hordozót ki fogja megvásárolni. Így az, hogy valaki éveken át „keleti turistának” (a jogesetből kiderül: magyaroknak) adta el a kazettákat, nem mentesíti őt a jogdíjfizetési kötelezettség alól. Jogdíjat egyedül akkor nem kellene fizetnie az importőrnek, ha a hordozókat forgalomba hozatal helyett azonnal exportálná. OGH 15.10.1996 – „Leerkassetten L”. *Österreichische Blätter*, 1997, 91. p.

⁹⁹ DITTRICH: 2004, 201. p.

VI.1. Művek napi eseményekkel összefüggésben történő szabad felhasználása¹⁰⁰

„42/C.§ A napi eseményekről történő híradás céljából és az információs cél által indokolt terjedelemben a tudósított események alkalmával a nyilvánosság számára érzékelhetővé tett művek többszörözhetők, terjeszthetők, sugárzás útján közvetíthetők, a nyilvánosság számára egyéb módon hozzáférhetővé tehetők és bármely nyilvános előadáshoz szabadon felhasználhatók.”

1. Az UrhG 1936-os megalkotásától egészen az 1982-es novelláig a 49. § és 52. § (2) bekezdése szabályozta e kérdéskört. Az előbbi alapján a nyilvánosan előadott irodalmi művek kis részei a napi eseményekről szóló filmes híradások során kép- és hanghordozón szabadon rögzíthetők, majd ezt követően többszörözhetők, terjeszthetők, és az ilyen filmes híradások keretei között maradvány nyilvános előadásokhoz és televíziós sugárzáshoz felhasználhatók voltak. Az ilyen nyilvánosan előadott irodalmi művek kis részeit rádiós sugárzás útján sugározni lehetett. A fenti második törvényhely e szabályokat kiterjesztette a zeneművészet alkotásaira.

Az említett reform alkalmával e rendelkezések egybefoglalásával megszületett a 42/A. §, amely a szabad felhasználás lehetőségét *minden alkotásra kiterjesztette* azáltal, hogy a szövegben a „mű” kifejezést használta; a „kis terjedelem” helyett a *cél által indokolt terjedelemtől beszélt*; a *felhasználók köre* pedig az elektronikus mellett az írott sajtóra is kiterjedt.

A reformnak köszönhetően az UrhG összhangba került a BUE-val.¹⁰¹ A fenti módosítások azonban korlátozásokat és további kiterjesztéseket is tartalmaztak. Nyilvánvaló, hogy az írott sajtó bevonása és a szóba jöhető alkotások körének teljessé tétele a szabad felhasználás kitágítását jelenti. A „kis terjedelem” addigi viszonylag világos kereteit felváltó „cél által indokolt terjedelem” ugyanakkor mindig a bírói mérlegeléstől függ, és kevés támpontot ad (az adott esetben jó szándékú) felhasználóknak.

A szabad többszörözés és az ezzel egybefonódó jogdíjfizetési kényszer 1996-os kibővítésével egyidejűleg a 42/A. § megkapta új, jelenlegi számozását, s legfrissebb kiegészítésként a 2003-as novella a szöveg részévé tette a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel lehetőségét, melyet az új 18/A. § bevezetése indokolt.

2. Rátérve a hatályos szabályozásra, az egyes művek *kizárólag a velük kapcsolatos napi eseményekről készült híradásokban válhatnak láthatóvá*. Még világosabban: nem lehet a szellemi alkotás a híradás tárgya, hanem mindig csak egy esemény, és a mű csakis azzal összefüggésben, mintegy illusztrációként használható fel.

Az osztrák joggyakorlat következetesen csak akkor beszél „napi eseményről” („Tagesereignis”), ha az az *aktualitása miatt jelentős érdeklődésre tarthat szá-*

¹⁰⁰ Általános irodalom KURT HODIK: Aktuelle Berichterstattung über Kulturereignisse. *Medien und Recht*, 1989, 160–161. p.; DILLENZ: 1999, 140–142. p.; DITTRICH: 2004, 205–212. p.

¹⁰¹ BUE, 10bis cikk, (2) bekezdés.

*mot.*¹⁰² Ilyennek tekinthetők a katonai parádék, a nyilvános ünnepségek és sportrendezvények, hivatalos fogadások, kiállítások megnyitói,¹⁰³ s ugyancsak ebbe a kategóriába esik egy operett-fesztivál¹⁰⁴ vagy egy vállalat részvényeinek az értékesítése.¹⁰⁵

Egy épp folyamatban lévő kampány „napi eseménynek” minősül, ezért egy politikus szabadon felhasználhatja az ellenfeléről készült, és ugyancsak a kampány során megjelent képet.¹⁰⁶ Ezzel szemben egy több évvel korábbi választási plakát fennmaradt példánya nem lehet illusztráció az azon szereplő személlyel kapcsolatos cikkben, lévén a plakát már régen aktualitását veszítette.¹⁰⁷

Kizárta ugyanakkor a napi esemény és az aktualitás megállapítását az OGH a szövetségi elnök magánéleti problémájával kapcsolatosan,¹⁰⁸ a konkurens újságban megjelent cikkről készült kritikai elemzés tekintetében,¹⁰⁹ illetve egy küszöbön álló aukcióval összefüggésben.¹¹⁰

Bár Hodik úgy vélte, hogy a jogalkotó nem kívánta az aktualitás kérdését időkeretek közé szorítani,¹¹¹ a joggyakorlat szerint az adott eseménynek *közvetlenül, vagy röviddel a tudósítást megelőzően kell történnie*.¹¹² E téren persze tekintettel kell lenni arra, hogy a híradást végző orgánus milyen gyakorisággal jelenik meg, vagyis egy hetilap attól függetlenül jogszerűen adhat hírt egy eseményről, hogy annak megtörténte óta napok (havi gyakorisággal megjelenő újságnál esetleg hetek) teltek el.¹¹³ Ha azonban egy napilap hozza le egy hónapos csúszással az elemző cikkét, akkor már semmiképp sem beszélhetünk aktualitásról.¹¹⁴

3. Az említett körülmények egyidejű betartása mellett a központi tényezőt a *híradás tartalma* adja. Csak az aktuális esemény *valóságához bemutatása* indokolthat-

¹⁰² OGH 31.5.1988 – „Gloria”. *Österreichische Blätter*, 1989, 118–120. p. – OGH 17.12.1996 – „Head-Kaufvertrag”. *Medien und Recht*, 1997, 96. p. (Michel M. Walter) – OGH 9.9.1997 – „Semmering-Tunnel”. *Medien und Recht*, 1997, 320–321. p. (Michel M. Walter) – OGH 9.12.1997 – „Edith”. *Medien und Recht*, 1998, 286. p. (Michel M. Walter) – OGH 24.2.1998 – „Ingenieur”. *Medien und Recht*, 1999, 29. p. – OLG Wien 29.4.1999 – „Picasso Collage”. *Medien und Recht*, 1999, 225. p. (Michel M. Walter) – OGH 23.5.2000 – „Postwurfsendung”. *Medien und Recht*, 2000, 380. p. (Michel M. Walter) – OGH 3.10.2000 – „Schüssels Dornenkrone”. *Österreichische Blätter*, 2001, 183. p.

¹⁰³ A példákat lásd „Semmering-Tunnel”, 322. p.

¹⁰⁴ OGH 31.1.1970 – „Der Graf von Luxemburg”. *Österreichische Blätter*, 1970, 132. p.

¹⁰⁵ „Head-Kaufvertrag”, 96. p.

¹⁰⁶ „Postwurfsendung”, 380. p. – Az OGH rámutatott arra is, hogy a *szabad felhasználás szempontjából* nincs jelentősége annak, hogy a szórólap a politikai ellenfélről nem épp hízelgő kísérő szöveggel lett kiegészítve.

¹⁰⁷ „Gloria”, 120. p.

¹⁰⁸ „Edith”, 286. p.

¹⁰⁹ „Semmering-Tunnel”, 322. p. – „Schüssels Dornenkrone”, 184. p.

¹¹⁰ OGH 10.10.1989 – „Dorotheum-Kunstauktion”. *Medien und Recht*, 1989, 213–214. p. (Michel M. Walter).

¹¹¹ HODIK: i. m. 160. p.

¹¹² „Dorotheum-Kunstauktion”, 213–214. p. – „Picasso Collage”. 225. p.

¹¹³ „Schüssels Dornenkrone”, 184. p.

¹¹⁴ „Semmering-Tunnel”, 321. p.

ja a szerzői jogok korlátozását. Ennek megfelelően az OGH nem találta jogsértőnek az osztrák közszolgálati televízió (ORF) az 1967-es bad ischli operettfesztiválról készített összefoglalóját, melyben a „Luxemburg Grófja” című Lehár Ferenc alkotásból is bevágtak egyes jeleneteket, mivel egy ilyen rendezvény kimeríti az aktuális, napi esemény fogalmát, s ennek bemutatása a társadalom érdekeit szolgálja.¹¹⁵

A híradás tartalmával összefüggésben külön kérdésként merül fel a *felhasználás terjedelme*. Többek vélik úgy, hogy a média egyedüli joga az, hogy pusztán „hírt adjon” az eseményről, az általános – és a joggyakorlat által is követett – nézet szerint azonban a híradás részeként magából a műből is átvehetők, bejátszhatók egyes részletek. Ami az audio(vizuális) alkotásokat illeti, ezekkel kapcsolatban *három perc* az elfogadott, maximális korlát.¹¹⁶ Az OGH arra is rámutatott, hogy az operettfesztiválról történő tudósítás nehezen lenne elképzelhető például a szerzők nevének, az előadások címének pusztá felsorolásával, annál inkább szükséges az esemény miliójának az átadása, melynek egyik lehetséges eszköze az előadások rövid, szemléletes bejátszása. Ezért nem jogsértő egy 19 és fél perces műsorban öt dalrészletet összesen öt percben, riportokkal és egyéb kommentárokkal kiegészítve felhasználni.¹¹⁷

4. A 42/C. § rendelkezéseit – az időbeli és mennyiségi korlát, a riport tartalma és az aktualitás szempontjából egyaránt – *szűken kell értelmezni*. Így nem beszélhetünk aktualitásról, ha valaki évekre visszatekintő riportot készít, avagy ha általános ismeretet ad vissza a híradás, például a gazdaság állapotát. Az ugyancsak nem megengedett, hogy valaki jelentős mennyiségben használjon fel védett műveket, például egy színdarab egy teljes felvonását, egy opera teljes áriáját, egy költő teljes versét.¹¹⁸

A jogalkotó ugyanis a szerzők jogait csak a társadalomnak az aktuális információkhoz való hozzáférésehez fűződő érdekében, ám meghatározott keretek között kívánta korlátozni, vagyis a társadalom tájékoztatásához csak annyiban vehetők igénybe a szabad felhasználás szabályai, *amennyiben ez nem sérelmes a szerző legfontosabb jogaira*.¹¹⁹ E tekintetben elég világosan meg lett húzva a határ: csakis a 41. és következő szakaszok keretei között képzelhető el a szabad felhasználás. Az OGH rámutatott például arra, hogy az ORF-nek a társadalom tájékoztatására vonatkozó megbízatása (és a médiatörvényben található feladata) nem jelenti egyben

¹¹⁵ „Der Graf von Luxemburg”, 133. p.

¹¹⁶ A mennyiség megengedhetőségét az adott esetben mindig egyedileg kell megvizsgálni. Ha például a híradás három és fél perces, s ebből három percet tesz ki a védett mű, természetesen jogsértésről beszélhetünk.

¹¹⁷ „Der Graf von Luxemburg”, 133. p.

¹¹⁸ A képzőművészeti alkotásoknál nem bír gyakorlati jelentőséggel e korlát, mivel egy szobrot vagy egy festményt – általában – nem lehet vagy nem érdemes félig bemutatni. Például Leonardo da Vinci „Az utolsó vacsora” c. festményének a restaurálásával kapcsolatosan minden bizonnyal kevés értékkel bírtak volna az olyan felvételek, amelyek csak Jézus vagy valamelyik apostol arcára koncentrálnak, mert ez esetben a lényeg az egész alkotás restaurációjának a bemutatása volt.

¹¹⁹ „Semmering-Tunnel”. 321. p.

azt, hogy jogosult lenne egy sportrendezvény rendezőjének akarata ellenére arról híradást készíteni, ilyenkor a 42/C. §-ra történő hivatkozás nem szolgálhat mentességként.¹²⁰

5. Nagyon röviden utalni kell még arra, hogy a 72. § (3) bekezdése alapján a napi eseményekkel összefüggésben a nyilvánosság számára érzékelhetővé tett előadások híradási célokból és a cél által indokolt terjedelemben szabadon rögzíthetők kép- és hanghordozón, sugárzás útján közvetíthetők, nyilvánosan visszajátszhatók, és a nyilvánosság számára egyéb módon hozzáférhetővé tehetők, végül az említett kép- és hanghordozók többszörözhetők és terjeszthetők. A forrást azonban meg kell jelölni, kivéve, ha ez lehetetlennek bizonyul, avagy az egyes előadásokat eseti jelleggel válogatják össze a híradásban.

VI.2. Beszédék hírközlési célból történő szabad felhasználása

A 43. § alapján a közügyek előmozdítása céljából szerveződött gyűléseken, illetve bíróság vagy más hatóság eljárása során elhangzott, valamint a nyilvános politikai beszédék híradás céljából szabadon többszörözhetők, terjeszthetők, nyilvánosan előadhatók, sugározhatók és a nyilvánosság számára egyéb módon hozzáférhetővé tehetők. Világos, hogy például a tudományos konferenciák előadásai nem sorolhatók ebbe a körbe.¹²¹

E főszabály mellett azonban korlátokat is megfogalmaz a törvény. Ha a fenti beszédék valamelyikét filmre veszik, akkor ez csakis az érintett politikus (szerző) beleegyezésével terjeszthető, illetve az ilyen beszédék gyűjteményes formában való többszörözése, terjesztése és a nyilvánosság számára egyéb módon való hozzáférhetővé tétele pedig a szerző kizárólagos jogát képezi. Ez utóbbi érthető, hiszen egy ilyen gyűjteményes mű elkészítéséhez jelentős érdekek (vagy ellenérdekek) kapcsolódhatnak, például az, hogy az érintett kívánja-e az idők során tartott beszédeknek az összeválogatását (nem valószínű, hogy egy politikus örülne például annak, hogy a kampány során tett ígéreteit bárki szabadon egybefoglalhassa), de legalább ilyen fontos kérdés, hogy mely beszédék, milyen sorrendben legyenek összeállítva.

A bírósági gyakorlat e téren igen szegényes. Az egyedüliként felhozható OGH döntés értelmében nem tekinthető „politikai beszédnek” az, ha egy korábban politikusként dolgozó személy egy elektronikus folyóirat cikkében a saját véleményét fejezi ki egy eseménnyel kapcsolatosan.¹²²

¹²⁰ OGH 23.3.1976 – „Boxkampf-Fernsehberichterstattung”. *Österreichische Blätter*, 1976. 113–117. p.; ALOIS FEDERSEL: Die Tagesberichterstattung und die Rechtsstellung des Urhebers nach §§ 49, 69 Abs 1 und § 70 Abs 2 UrhG. *Österreichische Blätter*, 1977. 26–29. p.

¹²¹ DILLENZ: 1999, 141. p.

¹²² OGH 19.11.2002 – „meischi.at”. *Österreichische Blätter*, 2003. 287. p. (Peter Burgstaller).

VI.3. Hírlapokban és folyóiratokban megjelenő cikkek szabad felhasználása

Akárcsak az előző két esetben, a törvényhozó ezúttal is azt vette alapul, hogy az érintett szellemi alkotások a társadalom számára (információs) jelentőséggel bírnak. A felhasználók szabadságát illetően a szöveg ismét világosan fogalmaz: a 44. § (1) bekezdése alapján csak hírlapokban és folyóiratokban megjelenő időszzerű gazdasági, politikai vagy vallási kérdésekkel foglalkozó cikkek többszörözhetők és terjeszthetők szabadon más hírlapokban és folyóiratokban. A (2) bekezdés értelmében az ily módon többszörözhető cikkek ugyancsak előadhatók nyilvánosan, sugározhatók és a nyilvánosság számára egyéb módon hozzáférhetővé tehetők. Az 57. § (3) bekezdése értelmében minden ilyen magatartás esetén kötelező megjelölni a forrást: a szerzőt és a folyóiratot egyaránt, az OGH pedig külön kiemelte, hogy erre minden egyes cikknél külön-külön sort kell keríteni.¹²³

A fenti szöveg viszonylag szűk mozgásteret hagy a felhasználóknak. Forrásként *kizárólag hírlapok és folyóiratok jöhetnek számításba*, míg brosúrák, röpcédulák nem. Ugyanez vonatkozik a tudományos periodikákra, a politikai évkönyvekre. Az OGH – talán nem épp logikusan – az egyes hírlapok vagy folyóiratok internetes (online) kiadását sem fogadja el megengedett forrásként.¹²⁴ S mivel a rendelkezés szerint hírlapba vagy folyóiratba vehetők át a cikkek, ezért az előbb elhangzottak a célmédiumra is vonatkoznak. Így a cikkek egy adatbankba (a konkrét esetben „*elektronikus hírportálra*”) történő felvétele nem jogszerű.¹²⁵

A másik korlát, hogy *a használat csak a fenti három témakörben megengedett*, melyek jellegüknél fogva kimondott figyelemre tarthatnak számot, de a sporthírek, az irodalmi témájú cikkek, a filmkritikák stb. már kiesnek e körből.

A 44. § (1) bekezdésének második és harmadik mondata egy további szűkítést fogalmaz meg. Ha a forrás kifejezetten megtiltja a másolás lehetőségét, akkor semmilyen körülmények között nem lehet jogszerű az átvétel. Ehhez elegendő a címlapon, vagy akár a cikk elején annak a feltüntetése, hogy „tilos az utánn nyomás” vagy „minden jog fenntartva”.

A 44. § (3) bekezdése értelmében az egyszerű közleményeket tartalmazó híradások (például vegyes hírek vagy rövid érdekességek, „pletykák”) nem részesülhetnek szerzői jogi védelemben, rájuk a 79. §-ban található „*híradás-védelem*” („*Nachrichtenschutz*”) az irányadó. Ez alapján az ilyen hírek csak az első közzétételtől számított 12 óra elteltével vehetők át szabadon más hírlapokba vagy folyóiratokba.¹²⁶ Ugyanezen bekezdés védelmét élvezik a szerkesztői megjegyzések is.¹²⁷

¹²³ OGH 13.11.2001 – „Wirtschaftskurier”. *Medien und Recht*, 2002, 101. p.

¹²⁴ „meischi.at”, 286. p.

¹²⁵ OGH 12.6.2001 – „Internet-Nachrichtenagentur”. *Medien und Recht*, 2001, 388. p.; MARKUS FALLENBÖCK – STEPHAN NITZL: Urheberrechtliche Rahmenbedingungen für elektronische Pressespiegel. *Medien und Recht*, 2003, 102–108. p.

¹²⁶ „Internet-Nachrichtenagentur”, 388. p.; „Wirtschaftskurier”, 101. p.

¹²⁷ OGH 25.3.2003 – „Redaktionelle Beiträge”. *Medien und Recht*, 2003, 166–168. p. (Michel M. Walter). MARKUS DEISENBERGER: „Nicht direkt, aber glatt”. *Medien und Recht*, 2003, 157–158. p.

Bár e szabályok megalkotásakor a törvényhozó a BUE 10bis cikkének (1) bekezdésében foglaltakból indult ki,¹²⁸ mégis teljesen összhangban azzal az UrhG. Az egyezmény ugyanis mind a forrás-, mind a célmédiум tekintetében bővebb körből merít: forrásként szóba jöhet az időszakos gyűjteményes és a sugárzott mű is, a célmédiумra pedig pusztán a „sajtó” kifejezést használja a szöveg. Ez mindent magába foglalhat: az írott és az elektronikus sajtót egyaránt, valamint e kettő ötvözetét, az online fórumokat. Bátran kijelenthetjük tehát, hogy amennyiben egy olyan jogvita merülne fel, melyben a szerző nem osztrák, és a saját állama részese a BUE-nak, akkor szabadon hivatkozhatna annak 5. cikkére és kérhetné a számára kedvezőbb szabályanyag Ausztriában történő alkalmazását („három lépcsős teszt”).

VII. Szabad felhasználás a fogyatékos emberek érdekeinek védelmében – 42/D. §

Az Infó-irányelv 43. sz. indokolása szerint az új szabályokkal a tagállamok célja az, hogy „megkönnyítsék a hozzáférést a művekhez az olyan fogyatékoságban szenvedő személyek számára, amely akadályozza őket a művek önálló felhasználásában (...)”. Ennek megfelelően a törvényhozó korlátként építheti be a szerzői jogba a „fogyatékos személyek által végzett, a fogyatékoságukkal közvetlenül összefüggő, nem kereskedelmi jellegű felhasználás[t], az adott fogyatékoság által indokolt terjedelemben”.¹²⁹

Az UrhG 42/D. § (1) bekezdése értelmében a nyilvános, de kereskedelmi forgalomba nem hozott művek erre alkalmas formában a fogyatékosok számára többszörözhetők és részükre terjeszthetők, feltéve, hogy e használat nem szolgál kereskedelmi célokat, és az érintett műhöz való hozzáférést fogyatékoságuk megakadályozza vagy nagyban megnehezíti.

Érdemes egyrészt kiemelni, hogy a felhasználás több irányból is *korlátozott*. Így a „mű szemszögéből” nézve kizárólag a nyilvános, de kereskedelmi forgalomba nem hozott alkotások jöhetnek szóba,¹³⁰ másrészt a többszörözött példány, illetve ennek terjesztése csak az arra alkalmas formában lehetséges, így például vakok számára Braille-írással vagy hangos formában, süketek számára kézjelek igénybevételével stb.

A hátrányos helyzetű személy szempontjából korlátként kell szólni arról, hogy az egyes személyek csak akkor jogosultak a 42/D. §-ra hivatkozni, amennyiben az eredeti műhöz való hozzáférésüket fogyatékoságuk megakadályozza vagy nagyban megnehezíti. Ennyiben tehát nem előfeltétel például a „teljes vakság”, hanem

¹²⁸ Mellyel tartalmilag megegyezik az Infó-irányelv 5. cikk (3) bekezdésének c) pontja.

¹²⁹ Infó-irányelv 5. cikk (3) bekezdés b) pont. (*Betoldás – M. P.*)

¹³⁰ Ez – s ismét csak a fentebb elhangzottakra utalnék – nem jelenti azt, hogy másfajta művek a hátrányos helyzetűek számára (vagy által) ne lennének szabadon felhasználhatók. ezek tekintetében azonban más passzust (például tipikusan a 42. §-t) kell segítségül hívnunk.

elegendő a látóképesség meghatározott mértékű csökkenése.¹³¹ Végül e felhasználás sem szolgálhat kereskedelmi célokat.

A jogalkotó a 42/D. § (2) bekezdése alapján e felhasználási formát csak jogdíj-fizetés terhe mellett teszi megengedhetővé.

VIII. Irodalmi alkotások szabad felhasználása – 45–50. §¹³²

1. A törvényi beosztás alapján ebbe a fejezetbe illene a beszédek és a folyóiratcikkek szabad felhasználása, mivel azok is irodalmi alkotásoknak minősülnek. Speciális jellegüknél fogva azonban az előzőekben tértünk ki rájuk. Ezért e fejezet csak a 45–50. §-ra koncentrál, melyek közül a BUE rendelkezéseire is visszavezethető idézés (46. §) igényel részletesebb kifejtést. A többi szakasz csupán vázlatos bemutatását egyrészt világos tartalmuk indokolja, másrészt az, hogy ezekkel kapcsolatosan nem lehet széles joggyakorlatról beszámolni.

2. A 46. § alapján a nyilvánosságra hozott írói művek egyes részei idézhetők, valamint egyes írói művek, illetve a 2. § 3. pontjában megjelölt művek¹³³ nyilvánosságra hozatalukat követően a cél által indokolt terjedelemben egy tudományos műbe felvehetők. A 2. § 3. pontja szerinti műveket azonban csak azok tartalmának az ismertetése céljából lehet idézni. Ezekkel összefüggésben a többszörözés és a terjesztés, valamint a nyilvános előadás, a sugárzás és a nyilvánosság számára egyéb módon történő hozzáférhetővé tétel képezi a megengedett magatartások körét.

Az osztrák jogirodalom az első esetet „kisézésnek”, a másodikat pedig „tudományos nagyidézésnek” nevezi (ezt nem szabad összetéveszteni a 45. § szerinti oktatási célú nagyidézéssel).

3. A *kisézés* szabályai alapján bárki szabadon felhasználhatja bármely nyilvánosságra hozott és szerzői jogi védelemben részesülő írói mű „egyes részeit” („*einzelne Stelle*”).¹³⁴ A bírósági gyakorlat¹³⁵ következetesen vallja, hogy e kifejezés

¹³¹ Persze az, hogy valaki szemüveges, még nem jelenti azt, hogy innentől kezdve minden további nélkül jogosult lenne a 42/D. § által nyújtott kedvezményre.

¹³² Általános irodalom DILLENZ: 1999. 142–148. p.; DITTRICH: 2004. 212–218. p.

¹³³ A 2. § az irodalmi művek három kategóriáját határozza meg: az első pont az írói, a második a színpadi, a harmadik pedig az olyan tudományos és oktatási jellegű műveket foglalja magába, melyek képi formában kerülnek megalkotásra, de nem minősülnek képzőművészeti alkotásnak, ilyen például, ha egy költő a balladáját egy lepedőre írja, mely így az ő „kézirata” lesz.

¹³⁴ Amennyiben egy munka nem nyilvánosságra hozott, hanem nyilvános, de kereskedelmi forgalomba nem hozott, ennek többszörözése, terjesztése stb. idézés útján nem megengedett. Amennyiben pedig egy munka nem részesül szerzői jogvédelemben, eleve kizárt, hogy annak „írója” hivatkozhasson az UrhG-ban foglalt védelemre, és ugyanígy szükségtelen, hogy az átvevő megpróbáljon kimentést találni a 46. § rendelkezési alapján. Így egy étterem étlapját otthon egy romantikus vacsorához minden további nélkül reprodukálhatja bárki.

¹³⁵ OGH 13.7.1982 – „Max Merkel”. *Österreichische Blätter*. 1983, 25–28. p. – OGH 31.1.1995 – „Friedrich Heer II.” *Österreichische Blätter*, 1996, 99–104. p.

tartalma matematikai műveletek útján nem határozható meg általánosságban, hanem csak az egyedi esetek fényében, ahol figyelembe kell venni az idézés célját, illetve azt, hogy érte-e a szerzőt valamilyen komoly hátrány. Az idézés célja elsősorban írói mű megalkotása kell, hogy legyen, de az osztrák jogrendszerben megengedett az ún. „önálló idézés” is, ilyen például egy költemény legszebb sorának esküvői meghívóra vagy levélpapírra történő másolása. Az idézés a szerzőre gyakorolt hatás szempontjából azonban csak addig megengedett, amíg ezzel nem jön létre az eredeti konkurenciája.

Mindezek alapján kialakult egy olyan gyakorlat, amely szerint nem beszélhetünk jogszerű idézésről, ha annak terjedelme – célját is szem előtt tartva – *abszolút értelemben vagy az eredeti műhöz viszonyítva túlzottnak* tekinthető.

E két tétel egyaránt megtalálható a *Max Merkel* ügyben, ahol a „Kurier” folyóirat a korábbi futball-sikeredző 255 oldalas önéletrajzi könyvéről – a maga bevallása szerint – könyvrecenziót tett közzé, s ennek során közel ötoldalnyi anyagot idézett, melyek a cikknek együttvéve közel 80 %-át tették ki. A bíróságok mindhárom szinten úgy találták, hogy a „Kurier” a megengedettnél nagyobb, így jogsértő terjedelemben idézett az alapul szolgáló könyvből. A jogerős ítélet rámutatott arra is, hogy mindig csak zárt gondolati egységet képező rész idézhető, s ezzel ellentétben szoros összefüggésben nem álló mondatok sokaságának a felhasználása (ahogy az itt tapasztalható volt), kizárja a cikk „írói mű” jellegét. Ezt tovább erősíti az a tény, hogy mivel az idézetek az egész „recenzió” 4/5-ét tették ki, nehezen beszélhetünk érdemi értekezésről.¹³⁶

További feltétel az idézés megengedhetősége szempontjából, hogy *e jellege egyértelműen* (közvetlen vagy közvetett utalással) *kifejezésre jusson*.¹³⁷ Így kimondta az OGH, hogy egy költemény legjelentősebb sorának egy gyűjteményes mű címcímoldalára helyezése, ha ehhez nem társul a forrás megjelölése, jogsértésnek minősül. A bíróság véleménye szerint az sem tekinthető kimentő körülménynak, ha a kötet bevezetőjében annak írója egyértelműen megjelölte a forrást, lévén nem biztos, hogy a bevezetőt mindenki elolvassa.¹³⁸

4. A kisidézéshez viszonyítva a *tudományos nagyidézés* tekintetében egy szűkítésre és bizonyos bővítésekre kell felhívni a figyelmet. Bővebb e lehetőség azért, mert az idéző a cél által indokolt terjedelemben szabadon eljárhat. Ez semmi esetre sem jelentheti az alapul szolgáló munka túlzott mértékű igénybevételét, azonban mindennapos gyakorlat a tudományos értekezésekben egy bekezdés, vagy egy költemény átvétele. Ugyancsak bővebb felhasználásról van szó azért, mert az alapul szolgáló művek köre szélesebb. Míg az 46. § 1. pontja az irodalmi művek közül csak az írói művekről beszélt (2. § 1. pont), addig itt a 2. § 3. pontjában megjelölt tudományos és oktatási jellegű, képi formában rögzített (de nem képzőművészeti) alkotások is alapul vehetők. Harmadrészt az 1. pont szövegezésével ellentétben itt

¹³⁶ „Max Merkel”, 26–27. p.

¹³⁷ Vö. UrhG 57. § (2) bekezdés.

¹³⁸ OGH 10.7.1990 – „Voll Leben und voll Tod”. *Österreichische Blätter*, 1990, 284–285. p.

nem csupán a nyilvánosságra hozott (vagyis terjesztési célból forgalomba hozott) munkákról van szó, hanem minden megjelent műről (beleértve a például a nyilvános, de kereskedelmi forgalomba nem hozott alkotásokat is), vagyis alapul szolgálhat bármely olyan szellemi termék, ami a kézirat szintjét elhagyja.

E bővítéseket a szerzők jogainak védelme érdekében természetesen ellensúlyozni kénytelen a jogalkotó, ezért a nagyobb terjedelmű idézésre csakis tudományos célokból kerülhet sor. A bírósági gyakorlat szerint akkor tekinthetünk tudományos jellegűnek egy munkát, amennyiben témakezelésére, előadásmódjára és szándékaira tekintettel tudományos célokat szolgál és „tudományos elbírálásra” jogosult.¹³⁹

5. A további felhasználási formákról immáron csak vázlatos formában kívánok szólni.

– A 45. § az ún. „*Schulbuchfreiheit*” és a „*Schulfunkfreiheit*” szabályait tartalmazza, ami tartalmát tekintve oktatási és egyéb képzési, valamint vallási célú nagyidézt, illetve oktatási célú sugárzást takar.¹⁴⁰ Ennek megfelelően az írói művek és a 2. § 3. pontjában megjelölt egyéb irodalmi művek nyilvánosságra hozatalukat követően a célnak megfelelő terjedelemben többszörözhetők, terjeszthetők és a nyilvánosság számára egyéb módon hozzáférhetővé tehetők, feltéve, hogy ezzel a felhasználó nem kíván kereskedelmi célokat szolgálni. Ez a gyakorlatban vallási és oktatási célokat szolgáló gyűjteménybe (szöveggyűjteménybe, tankönyvbe), avagy egyéb olyan műbe való felvételt jelent, ami sajátosságánál fogva (és egy erre vonatkozó utalás kíséretében) oktatási célokat szolgál. A szakasz második bekezdése értelmében az írói művek az iskolarádióban ugyancsak leadhatók, de csak egy sor feltétel betartása mellett: kizárólag nyilvánosságra hozott munkák esetében adhat engedélyt az oktatási hatóság a lejátszásra, feltéve, hogy kereskedelmi célokat ezzel nem kíván elérni a használó. Érdemes kiemelni, hogy a jogalkotó kizárólag ebben az esetben (s jellegét tekintve indokoltan) írt elő jogdíjfizetési kényszert (s változtatta ezzel e lehetőséget törvényi engedéllyé).

– A 47. § az ún. „*megzenésítési szabadságról*” („*Vertonungsfreiheit*”) szól, melynek értelmében a nyilvánosságra hozott írói művek kis részben, vagy nagyobb, de indokolt terjedelemben megzenésítésük (hanganyagként való rögzítésük) céljából a zeneművel (hanganyaggal) összefüggésben, annak *szövegeként* többszörözhetők, terjeszthetők, nyilvánosan előadhatók, sugározhatók és a nyilvánosság számára egyéb módon hozzáférhetővé tehetők. Amennyiben előadóművészi teljesítményként vagy sugárzás útján kerül az írói mű felhasználásra, akkor a használó a rendezvény szervezőjétől vagy a sugárzó adótól kapott összeg meghatározott részét köteles az írói mű szerzőjének átadni, mely így megtöri a szabad felhasználás in-

¹³⁹ „Friedrich Heer II.”, 103. p.

¹⁴⁰ Viszonylag nehézkes elhatárolni a „Schulgebrauch” és az „Unterrichtsgebrauch” kifejezéseket, mivel a kettő elég közel áll egymáshoz. mégis az első az intézményes oktatást (köz- és felsőoktatást), míg az utóbbi az ismereteknek az iskolák keretein kívüli átadását foglalja magában. így felöleli például a magántanár általi vagy önszorgalomból történő képzést.

gyenességét, s ez esetben törvényi engedélyről beszélhetünk.¹⁴¹ A (3)–(4) bekezdés alapján azonban kizárt az oratóriumok, operák vagy operettek szövegének a felhasználása, és éppígy nem lehetséges e szakaszra hivatkozni akkor, ha valaki az írói művet pusztán önmagában kívánja hanghordozón rögzíteni.

– Az előzővel szoros összefüggésben lévő 48. §-t az osztrák jogirodalom a „*programszabadság*” („*Programmfreiheit*”) kifejezéssel illeti. Ez alapján ugyanis a megzenésített (hanganyagként rögzített) írói művek kis részben vagy nagyobb, de indokolt terjedelemben a zeneműtől elkülönítve többszörözhetők és terjeszthetők. Ennek megfelelően a szöveg a zeneművet közvetlenül a helyszínen meghallgató személy rendelkezésére bocsátható, a zeneműről készült felvételt leadó műsorban érzékelhetővé tehető (ez a vizuálisan érzékelhető műsorok esetében jöhet szóba), illetve a hanganyagot tartalmazó zenehordozón feliratként vagy a hordozóhoz mellékelt anyagon megjelentethető.

– Végül az 50. § alapján a nyilvános, de kereskedelmi forgalomba nem hozott írói művek szigorú feltételek mellett szabadon előadhatók (az osztrák jogirodalom a „*Gratis- és Wohltätigkeitsveranstaltungen*” kifejezéseket használja ezzel kapcsolatban). Ilyen feltétel, hogy a hallgatóság nem fizethet belépti (vagy bármely más) díjat, a felhasználót nem vezérelhetik haszonszerzési célok (ezzel például kizárt az, hogy az előadás költségeit a szervező az előadás helyén felállított reklámok segítségével fedezze), és a szereplők sem kaphatnak semmilyen díjazást. Ugyancsak jelentős korlát, hogy amennyiben az előadáshoz olyan hanghordozót használnak fel, mely a szerző valamely kizárólagos jogának megsértésével jutott a felhasználó birtokába (vagyis kalózpéldányról van szó), az 50. § által nyújtott védelem megszűnik.

6. A 72.§ (4) bekezdése értelmében továbbá az irodalmi- és zeneművekről készült *előadóművészi teljesítmények* tudományos és felsőoktatási célokból a felhasználás jellege (mely sosem lehet kereskedelmi) által indokolt terjedelemben szabadon felhasználhatók, feltéve, hogy a forrás pontosan megjelölésre került. A következő bekezdés egy gyakorlati esetet fed le, ennek alapján a rendezvény szervezője jogosult az előadást az adott épületen belül máshol lévő hallgatósághoz technikai eszközök igénybevételeivel hozzáférhetővé tenni, vagyis például egy koncertet a főterem mellett egy kisebb helyiségben kivetíteni.

¹⁴¹ Ezt az esetet el kell különíteni a jogdíjfizetési kényszersztől, mivel annak érvényesítésére a közös jogkezelő szervek jogosultak, míg itt a felhasználó – minden felszólítás nélkül – köteles a szerző részére kifizetni a bevétele (és nem a tiszta haszna) egy részét.

IX. Zeneművek szabad felhasználása – 51–53. §¹⁴²

1. Az 51. § értelmében a zeneművészeti alkotások megjelenésük után hangjelek (kották) formájában a cél által indokolt terjedelemben többszörözhetők, terjeszthetők, a nyilvánosság számára egyéb módon hozzáférhetővé tehetők olyan művekben, melyek jellegüknél és erre vonatkozó megjelölésükénél fogva oktatási célokat szolgálnak, így például több szerző alkotásait tartalmazó, a zeneoktatáshoz, vagy a mű tartalmának az ismertetéséhez szükséges gyűjteményekben. Az irodalmi alkotások analógiájára megfogalmazott *oktatási célú nagyidézés* csak akkor lehetséges, ha a felhasználót nem vezérlik kereskedelmi célok, és megfizette a szükséges jogdíjat. A 45. §-hoz képest igen jelentős eltérés, hogy míg ott (iskolai) oktatási és egyéb képzési, valamint vallási célokból egyaránt lehetőség nyílott a felhasználásra, addig itt az utóbbi kettő kizárt. Ennek következtében nem élvezheti például egy önképző amatőr zenész e szakasz védelmét.

2. Az 52. § a 46. §-ban foglaltakat alkalmazza megfelelően a zeneművekre. Így beszélhetünk *zenei kisidézésről* (1. és 2. pont) és *zenei tudományos nagyidézésről* (3. pont). Míg a zenei kisidézésnél a nyilvános, de kereskedelmi forgalomba nem hozott zeneművek szabadon felvehetők új, önálló zeneművekbe is, addig a forgalomba hozott zeneművek egyes részeinek az idézése csak irodalmi munkában lehetséges.

3. E fejezet harmadik elemeként az 50. § mintájára kidolgozott 53. §-ról kell beszélni. Az itt található rendelkezések gyakorlati jelentősége elvileg sokkal nagyobb kellene, hogy legyen, lévén zeneműveket manapság sokkal nagyobb számban hallhatunk, mint irodalmi művek előadását. Dillenz véleménye szerint azonban az 53. § túlzott bonyolultsága akadályozza igazi érvényesítését.¹⁴³

E szakasz két részre bontható. Az első bekezdésben a jogalkotó 4 pontban a szerző kizárólagos jogosítványai alóli kivételek fogalmaz meg. Az áttekinthetőséget azonban e pontok, illetve a (2)–(3) bekezdések alkivételei teszik bonyolulttá.

3.1. Az 53. § (1) bekezdés 1. pontja szerint a zeneművek például *verkli vagy zenedoboz* segítségével jogszerűen játszhatók. E rendelkezésnek azonban nincs különösebb jelentősége, mivel mára olyan hanghordozók váltak elterjedté (korábban az analóg eszközök, például hanglemez vagy magnókazetta – LP vagy MC –, legújabbán pedig a digitális hordozók, például a CD vagy a DVD), melyek nem tartoznak ide.

¹⁴² Általános irodalom MICHEL M. WALTER: Die Zulässigkeit freier Werknutzungen im Bereich des Vortrags- und Aufführungsrechts aus der Sicht des Berner Verbandsrechtes. *Österreichische Blätter*, 1974, 77–81. p.; DITTRICH: 1975, 125–132. p.; DILLENZ: 1999, 148–156. p.; ROBERT DITTRICH: Gedanken zur Auslegung der Z 2 bis 4 des § 53 Abs 1 UrhG. *Österreichische Blätter*, 1999, 63–70. p.; DITTRICH: 2004, 218–221. p.

¹⁴³ DILLENZ: 1999, 155–156. p.

3.2. A 2. pont alapján – mely egészen 1920-ig nyúlik vissza – a zeneművek egyházi vagy „polgári” ünnepeken, illetőleg katonai rendezvényeken nyilvánosan előadhatók, feltéve, hogy a hallgatóságnak nem kell belépti díjat fizetnie. Az lényegtelen, hogy az egyházi ünnepség templomi (például esküvő) vagy nyílt téri (például körmenet). A „polgári” ünnepségek alatt „méltóságteljes” eseményeket kell érteni, például egy épület avatását vagy egy egyetem rektorának a kinevezését, de nem tartoznak ide a lakodalmak vagy például a tűzoltóság ünnepségei. Katonai rendezvény például egy katonai parádé, felvonulás, azonban a katonai zenekarnak a honvédség bálján való fellépése nem élvezheti e szakasz védelmét.

3.3. A legnagyobb jelentőséggel a 3. pont rendelkezik, mely az 50. § „*Gratisveranstaltungen*” szabályának a zeneművekre való kiterjesztése. Eszerint bárki szabadon előadhat nyilvános, de kereskedelmi forgalomba nem hozott zeneműveket, amennyiben a szervező semmilyen belépti díjat vagy egyéb fizetséget nem kér a hallgatóságtól és az előadásnak nincsen haszonszerzési célja vagy a zenemű kifejezetten jótékony célból válik hallgathatóvá.

Az egyéb fizetség kategóriája magába foglal minden olyan költséget, ami a zenemű esetleges meghallgatásával jár, így tilos például szervezési vagy használati díjat, szállás- vagy étkezési költséget kérni.

A haszonszerzés szempontjából semmi jelentősége nincs annak, hogy az közvetlenül a felhasználónál, avagy egy harmadik személynél jelentkezik. Éppígy különbségre tekintet nélkül kizárt a közvetlen és a közvetett haszonszerzési cél elfogadása; előbbire a belépti díj, utóbbira pedig a zenének a fogyasztásra (vagy a felhasználóhoz fűződő más jellegű kapcsolatra) gyakorolt jótékony hatása hozható fel példaként.

Az osztrák joggyakorlatból a következő jogeseteket érdemes kiemelni:

- a haszonszerzési cél alá esik egy olyan ingyenes koncert, amelynek a célja közvetett módon az adott település látogatottságának, és ebből kifolyólag bevételeinek a növelése.¹⁴⁴

- Ugyancsak kizárt e törvényhelyre hivatkozni, ha egy vendéglőben és egy kávézóban zenegépet helyeznek el, melyből jogszerűen vásárolt lemezeket meghatározott összeg ellenében lejátszhatnak a vendégek, és a tulajdonos ezzel egyidejűleg elmulasztja a szerzőt megillető jogdíj megfizetését. A zenehallgatásért fizetett összeg ugyanis a vendéglősnek és a kávéház tulajdonosának közvetlen hasznot hoz.¹⁴⁵

- A legfontosabb e helyütt az „üzemi (munkahelyi) zene” („*Betriebsmusik*”) kérdésköre. E téren maga az OGH is módosította álláspontját az idő előrehaladtával. Az első ezzel kapcsolatos ügyben a legfelsőbb bírói fórum – az eset körülményeinek a vizsgálata után – úgy találta, hogy a rádiós műsor hallgatása egy édességek (illetve nyáron üdítőitalok) árusítására szakosodott kiskereskedelmi üzletben csak akkor sérti a szerzői jogokat, amennyiben az ügyfeleket betérésre, illetve maradásra és ezen keresztül további fogyasztásra (vásárlásra) bírja, s ezáltal

¹⁴⁴ DILLENZ: 1999, 153. p.

¹⁴⁵ OGH 20.10.1966 – „Musikautomaten”. *Österreichische Blätter*, 1967, 44–45. p.

az üzlet anyagi haszonra tesz szert. Ebben a konkrét esetben a bíróság elfogadta az alperes azon védekezését, hogy a zeneműveket csak a helyiségben tartózkodók hallhatták (így elsősorban az eladók), melynek eredménye maximum az volt, hogy alkalmazottai kellemesebb hangulatban dolgoztak, az viszont nem életszerű, hogy a zene maradásra tudna bírni valakit, aki pusztán egy üdítőért érkezett a boltba.¹⁴⁶

Az ítélet helyességét azonnal megkérdőjelezték. Dillenz rámutatott, hogy az UrhG szövegezése alapján az 53. § védelmétől az is elesik, aki a zene hallhatóvá tételével közvetve jut előnyhöz. Az pedig, hogy a zene segítségével az alkalmazottak hangulata kellemesebbé válik, s ezáltal munkakedvük javul, közvetve a munkáltató számára előnyös.¹⁴⁷

Az OGH később – sajátját módosítva – magáévá téve e nézetet kimondta, hogy nem minősül szabad felhasználásnak, ha a munkáltató engedély és jogdíj fizetése nélkül a munkahelyi körülmények és ebből kifolyólag a termelékenység, hatékonyság javítása céljából (melynek elvileg egyenes következménye a bevételek növekedése) zenét hallgattat az alkalmazottaival.¹⁴⁸

– Ugyancsak nem alkalmazható e pont, ha a zeneműveket egy szanatóriumban hallhatják a betegek, mivel – a bíróság megítélése szerint – ez hozzájárul a betegek gyorsabb gyógyulásához, amely elősegíti az intézménybe vetett bizalom erősödését, mely ugyancsak „haszonként” jelentkezik a szanatórium oldalán.¹⁴⁹

3.4. A 4. pontban a népzenei együttesek és kórusok számára biztosított – elhanyagolható gyakorlati jelentőséggel bíró – szabad előadási jogról olvashatunk, feltéve, ha ezt az olvashatatlan (német nyelven 112 szavas!) mondatot át tudjuk látni.

3.5. A törvényhozó az 53. § (2) bekezdésében az 50. § (2) bekezdéséből ismert kivételeket vette át, azonban csak bizonyos szűkítésekkel. Ennek megfelelően logikusan csak az (1) bekezdés első három pontja alól szolgál alkivételként az, ha a zenehordozó a szerző valamely kizárólagos jogának megsértésével jutott a felhasználó birtokába (kalózpéldány). A 4. pont esetében ez azért nem lehetséges, mert ott élő előadásról (kórus vagy zenekar koncertjéről) van szó. A másik tétel még világosabbá teszi a 3. pont kötelező ingyenességét, ugyanis kifejezésre jut, hogy a védelem megszűnik, amennyiben az előadásban közreműködők bármiféle ellenszolgáltatást kapnak a felhasználótól.

A (3) bekezdés értelmében pedig mind a négy fenti esetben kizárt operák, illetve irodalmi művekkel, játékfilmekkel és bármely más filmművészeti alkotással összefüggő zeneművek nyilvános előadása.

¹⁴⁶ OGH 17.11.1970 – „Süßwaren-Einzelhandelsgeschäft”. *Österreichische Blätter*, 1971, 55–56. p.

¹⁴⁷ WALTER DILLENZ: Zur Frage der Betriebsmusik. *Österreichische Blätter*, 1971, 76. p.

¹⁴⁸ „Betriebsmusik”, 54–55. p.

¹⁴⁹ „Fernsehempfang im Sozialversicherungs-Kurheim”, 74–75. p. – Ezzel természetesen nem azt akarta kifejezésre juttatni az OGH, hogy a betegeknek nem kellene meggyógyulniuk, hanem csak azt, hogy a szanatóriumnak nincs joga a szerzőt ily módon megkárosítani.

X. Képzőművészeti alkotások szabad felhasználása – 54–55. §¹⁵⁰

1. Az 54. § (1) bekezdés 1. és 2. pontja tartalmazza az ún. „katalógusszabadságot” („Katalogfreiheit”), mely a szerzői jog jogosultjának és a szellemi alkotás fizikai tulajdonosának az érdekei közötti egyensúlyozásra szolgál kiváló példaként. Jelen esetben a tényleges tulajdonos érdekei kapnak egy fokkal nagyobb hangsúlyt, de ezt is csak bizonyos korlátok mellett.

Az első esetben egy nyilvános gyűjtemény tulajdonosa a látogatottság előmozdítása érdekében a gyűjteménybe tartozó alkotásokat (és sosem az ideiglenesen nála kiállított műveket) ábrázoló katalógust készíthet, a látogatók között terjeszthet, és számukra egyéb módon hozzáférhetővé tehet. Képeslap, diafilm vagy videofelvétel előállítása azonban már nem megengedett.

A második eset alapján a galériák készíthetnek elárverezni kívánt vagy egyéb módon megvásárlásra felkínált képzőművészeti alkotásokról katalógust vagy egyéb reklámkiadványt, és azt ingyenesen vagy az előállítás költségeit meg nem haladó összegért terjeszthetik, feltéve, hogy ezzel az értékesítést segítik elő, egyéb kereskedelmi célok azonban nem megengedettek. A Salzburgi Szövetségi Bíróság szerint e tételt szigorúan kell értelmezni, ennek megfelelően egy ilyen kiadvány kizárólag az értékesíteni kívánt műveket (azokat pontosan megjelölve) és az árverés legfontosabb adatait tartalmazhatja. Minden más reklámanyag a közös jogkezelő szervezet engedélyével, és a szükséges jogdíj megfizetésével állítható elő, mivel ezek a szerző és a tulajdonos érdekeinek törvényben biztosított egyensúlyát erőteljesen a tulajdonos oldalára billentenék. Így például az olyan, ami az aukcióról általánosságban szól, s a műveket csak részleteiben tartalmazza (ráadásul nem is az összeset), illetve az olyan meghívólevél, mely pusztán az árverés látogatására szólít fel.¹⁵¹

Fel kell azonban hívni a figyelmet egy fontos körülményre. A fényképeszeti művek az UrhG 3. §-a alapján besorolhatók a képzőművészeti alkotások közé, másrészt a 73.§ értelmében önmagukban fényképnek is minősülnek. Mivel azonban a 74. § (7) bekezdése nem sorolja fel a fényképekre alkalmazható szakaszok (és szabad felhasználási lehetőségek) között az 54. §-t, a fényképek katalógusba való felvétele minden esetben a fényképész (a szerzői jog jogosultja) hozzájárulásától függ. Ugyanez vonatkozik arra az esetre is, ha az árverést szervező például az eladni kívánt szoborról készült fényképet szeretné felvenni a katalógusába.¹⁵²

2. A 3. és 3/A. pont az irodalmi és zeneművészeti alkotásoknál már jól ismert rendelkezéseket ültette át a képzőművészet témakörébe: így egyes alkotások oktatási és egyéb képzési célokat szolgáló írói művekbe a tartalom magyarázata, illetve tankönyvekbe az ifjúság művészeti nevelése érdekében felvehetők, feltéve, hogy ez

¹⁵⁰ Általános irodalom WALTER DILLENZ: Bauherr und Urheberrecht. *ecolex*. 1991. 257–260. p.; DILLENZ: 1999, 156–161. p.; DITTRICH: 2004, 221–226. p.

¹⁵¹ BG Salzburg 16.11.2001 – „Festspielausstellung”. *Medien und Recht*, 2002, 159–161. p.

¹⁵² DILLENZ: 1999, 158. p.

nem kereskedelmi célból történik. A képzőművészeti alkotások éppígy többszörözhetők, terjeszthetők, illetve a nyilvánosság számára egyéb módon hozzáférhetővé tehetők az ezekkel kapcsolatos tudományos munkákban (tudományos nagyidézés). A szerzőt ezekben az esetekben jogdíj illeti meg.

3. A 4. pont értelmében a nyilvánosságra hozott képzőművészeti alkotások az ezekkel kapcsolatos tudományos és egyéb oktatási célú előadások alkalmával a tartalom magyarázata céljából optikai berendezés segítségével bemutatathatók. Itt tehát elsősorban az alkotások érzékelhetővé tétele (kivetítése) megengedett, ennek technikai megvalósítását illetően azonban nincs korlát, így a diavetítőtől az írásvetítőtől át a projektorig minden igénybe vehető. Ez automatikusan magába foglalja a kivetítéshez szükséges másolatkészítést, így a diavetítőhöz készíteni kell egy diát, az írásvetítőhöz egy fóliát, a projektorhoz pedig egy digitális fájlt. A törvény alapján a bemutatáshoz szükséges mennyiségben másolat készíthető, vagyis például a kivetített képről körbeadható néhány példány, nem tartozik azonban ide az az eset, amikor a bemutatás kizárólag előre gyártott képek segítségével történik.

4. Legnagyobb jelentőséggel és gyakorlati élettől e helyütt az 5. pontban található és egészen az 1936-os törvényig visszavezethető „*Freiheit des Strassenbildes*” (nagyon nyers fordításban „*városképszabadság*”) bír, mely építőművészeti, illetve az ahhoz rendelt és nyilvános helyen található egyéb képzőművészeti alkotások szabad többszörözését, terjesztését, optikai berendezés segítségével történő bemutatását, sugárzását és a nyilvánosság számára egyéb módon történő hozzáférhetővé tételét biztosítja. Példaként említhető, ha valaki egy épületet saját magának lefotózik, majd képeslap formájában terjeszti, ha valaki egy épület falára festett képet saját kézzel lerajzol, avagy ha valaki az épületeken látható szobrokról filmet készít (és azt értékesíti).

A bírósági gyakorlat alapján az *épület külseje* (jellegzetes homlokzat, erkélyek, oszlopok, bejáratok stb.), és annak *belseje* (lépcsőház, udvar, egy szoba, ajtó) egyaránt építőművészeti alkotásnak minősül.¹⁵³ A törvény szövege alapján semmi jelentősége annak, hogy egy épület hol található: nyilvános helyen vagy magánterületen.

A „*belső építészet*” is az építőművészet fogalma alá tartozik, s így a művészeti igényességgel berendezett szoba (az anyagválasztásra, a fal, a plafon és a padló burkolására, a színválasztásra, a megvilágításra, a bútorok és egyéb berendezési tárgyak elhelyezésére tekintettel) ugyancsak tárgyát képezheti a szabad felhasználásnak.¹⁵⁴

Az épülethez kapcsolódó *egyéb képzőművészeti alkotások* (színes üveglablak, házfalra festett freskó, szobrok, berendezési tárgyak) azonban csak két esetben

¹⁵³ OGH 12.9.1989 – „Adolf Loos”. *Österreichische Blätter*, 1989, 189. p. – OGH 12.7.1994 – „Glasfenster”. *ecolex*, 1994, 691. p.

¹⁵⁴ „Adolf Loos”, 190. p. Walter szerint azonban a döntés ezen részének jogossága kétséges, mivel azt a törvény szövege nem támasztja alá. MICHEL M. WALTER: *Die freie Werknutzung der Freiheit des Straßenbilds. Medien und Recht*, 1991. 5–6. p.

képezhetik szabad felhasználás tárgyát: egyrészt, ha nyilvános helyen található, például az épület külső részén – e tekintetben azonban az épület folyosója nem jelent nyilvános helyet;¹⁵⁵ másrészt, ha a belső építészet segítségével szorosan összefonódnak az építőművészeti alkotással.¹⁵⁶

A bíróság a *Hundertwasserhaus* ügyben rámutatott arra, hogy semmi jelentőséggel nem bír a felhasználás célja, vagyis – az egyéb feltételek betartása mellett és a meghatározott kivételektől eltekintve – akár kereskedelmi célból is többszörözhető az építőművészet alkotásai, átdolgozásuk azonban semmilyen esetben nem megengedett.¹⁵⁷ Az sem feltétel továbbá, hogy az egész művet felhasználják.¹⁵⁸

A törvény kivételeket is meghatároz. Így tilos az utánépítés (vagyis változatlan formában való újbóli felépítés), az épületeken található festészeti alkotások más épületeken történő reprodukálása, és szobroknak ugyanilyen formában való utánképzése, majd egy másik épületen való elhelyezése.¹⁵⁹

5. Az 55. §-nak a portrékra vonatkozó speciális rendelkezéseivel kapcsolatban már az elején érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy bár a fényképészeti alkotások a képzőművészet körébe esnek, a 74. § (7) bekezdése értelmében a „fényképészeti portrékra” mégsem az 55. §, hanem az ezzel megegyező szabályokat tartalmazó 75. § alkalmazandó.

Egybeolvasztva ezeket elmondható, hogy egy személyről, megrendelésre készített festményről, illetve fényképről – ellenkező kikötés hiányában – a megrendelő és a képen szereplő személy (valamint ezek meghatározott örökösei) egyaránt jogosult *fénykép formájában* másolatot készíteni vagy mással – akár ellenérték fejében is – másolatot készíttetni. A nyomtatási, fényképészeti vagy ehhez hasonló eljárásban készült képek esetében csak akkor lehetséges másolat készíteni (készíttetni), amennyiben nem, vagy csak aránytalanul nagy nehézségek árán lenne lehetséges az eredeti készítőtől egy másik példányt beszerezni. Ugyanez irányadó a fényképek fényképészeti úton (és nem például nyomtatással) történő többszörözésére. Végül mindkét szakasz lehetővé teszi a másolatok ingyenes terjesztését.

A törvény alapján ez a felhasználás olyan portrékra vonatkozik, amelyeken *kizárólag egy személy szerepel*. Ezt támasztja alá a szöveg akkor is, mikor a képen szereplő személyről egyes számban beszél („*Abgebildete*”). Ezek szerint tehát a csoportképek, készüljenek azok egy osztályról, egy lakodalmas népről, vagy egy népesebb családról, kiesnek e körből. Walter szerint azonban indokolt lenne a két-személyes portrékat (például házaspárokról) ide venni.¹⁶⁰

A fenti szabályok több ponton is *védik a szerzők (festők, fényképészek) jogait*. Ezek alapján ugyanis kizárólag a többszörözés biztosított a felhasználónak, ami

¹⁵⁵ „Gloria”, 120. p.

¹⁵⁶ „Adolf Loos”, 190. p.

¹⁵⁷ OGH 26.4.1994 – „Hundertwasserhaus”. *Österreichische Blätter*. 1994, 286–287. p. (Robert Dittrich).

¹⁵⁸ „Glasfenster”, 691. p.

¹⁵⁹ DILLENZ: 1999, 160. p.

¹⁶⁰ WALTER: 1989, 230. p.

más jogosítvány hiányában annyit tesz, hogy mindenki csak saját magának készíthet vagy készíttethet másolatot. Terjesztésre pedig csakis ingyenesen, vagyis lényegében ajándékozás útján kerülhet sor. Ugyancsak kizárt az átdolgozás, vagyis a többszörözés addig tekinthető jogszerűnek, amíg a másolat lényegesebb módosításokat nem tartalmaz. Ugyancsak a szerzők érdekeit hivatott védeni az, hogy a többszörözésre csak akkor kerülhet sor, ha a szerzőtől nem, vagy csak aránytalan nehézségek árán lehetne másolatot beszerezni.

Zárásként utalni kell arra, hogy a törvény szerint e magatartás alapján is csak „einzelné”, vagyis „egynéhány” példány készíthető.

XI. Kép- és zenehordozók, illetve a sugárzott műsor szabad felhasználása – 56–56/B. §¹⁶¹

1. Az e fejezetben vizsgálni kívánt rendelkezések közül az 56.§ bír a legnagyobb jelentőséggel és gyakorlati étellel. Mindennapos szituáció, hogy belépve egy üzletbe zenét hallunk felcsendülni, mely a vásárlás hangulatát hivatott növelni. Főszabály szerint – mind Ausztriában, mind hazánkban – ilyenkor az üzemeltető jogdíjat köteles fizetni a szellemi alkotások használatáért.

Az UrhG e főszabály alól nyújt egy szűk kivételt, mely alapján a kép- és hanghordozók, valamint az ezek előállításához vagy használatához szükséges készülékek előállításával, terjesztésével vagy javításával foglalkozó üzletek, mindezeknek a vásárlókkal való megismertetése és használhatóságának vizsgálata céljából, de csakis az ehhez szükséges terjedelemben, kép- és hanghordozón rögzített műveket használhatnak fel. Ugyanez a rendelkezés vonatkozik a rádió vagy televízió útján sugárzott műsorok és ezek érzékelhetővé tételéhez szükséges készülékek vonatkozásában. Ha azonban a felhasznált hordozó a szerző valamely kizárólagos jogosultságának a megsértésével került a felhasználó birtokba, akkor nem lehetséges e rendelkezésre hivatkozni.

Mivel a szöveg semmilyen korlátozást nem tartalmaz, minden olyan *üzlet* szóba jöhet e helyütt, amely CD-k, DVD-k, videokazetták és egyéb hordozók, valamint az ezek lejátszásához szükséges berendezések forgalmazásával vagy javításával foglalkozik. E szempontból semmi jelentősége nincs annak, hogy kis- vagy nagykereskedelmi cégről, bevásárlóközpontról vagy egy családi boltról van szó, sőt a nyilvános rendezvényeken egy kirakodós pult is e kategória alá esik. Éppígy nincs jelentősége annak sem, hogy az érintett cégnek ez csak egy profilja, s hűtőszekrényeket is árul, vagy csakis ezzel foglalkozik.¹⁶²

¹⁶¹ Általános irodalom ROBERT DITTRICH: Zum Umfang der freien Werknutzung nach § 56 UrhG. *Österreichische Blätter*, 1997, 211–219. p.; uő: Noch einmal: Zum Umfang der freien Werknutzung nach § 56 UrhG. *Österreichische Blätter*, 1998, 63–65. p.; DILLENZ: 1999, 161–164. p.; GERNOT GRANINGER: Ein Privilegium Majus für Elektrohändler? *Österreichische Blätter*, 1999, 159–166. p.; DITTRICH: 2004, 227–230. p.

¹⁶² DITTRICH: 1997, 217–218. p.

A vásárló alatt minden olyan személyt érteni kell, aki az üzletbe belép, s *konkrétan az ilyen részlegbe érkezik*. Ebből a szempontból sincs jelentősége, hogy az érintett bolt hány részlegből áll.

Az igazi kérdés tehát az „*amennyiben szükséges*” („*soweit es notwendig ist*”) kitétel értelmezése. Mennyiben szükséges a zenemű hallhatóvá tétele a lemez eladásához? A *Schallplattenbar* ügyben egy bevásárlóközpont lemezek értékesítésével foglalkozó részlegében – ahol három fülhallgatóval ellátott lemezjátszó állt rendelkezésre, hogy az érdeklődő belehallgasson egy-egy lemezbe – egy ízben 4 védett zeneművet hangosítottak ki hangfal segítségével, melyek így távolabbról is hallhatók voltak. Az OGH megállapította, hogy ez a magatartás nem tartozik a szabad felhasználás körébe, ezért a cégtulajdonos jogdíjat köteles fizetni.¹⁶³ A *Musikberieselung* ügyben a zenebolt az előzőhöz hasonlóan hangszórók segítségével kívánta a nagyérdeművel megismertetni az aktuális dalokat, tette azonban mindezt úgy, hogy a zene a szomszédos fehérneműboltban is hallható volt, mely így már nem tekinthető szabad felhasználásnak.¹⁶⁴

Az OGH ítéleteinek leglényegesebb mondanivalója, hogy a megismertetésre, illetve a használhatóság vizsgálatára csakis a vásárló *egyedi kérésére* kerülhet sor. E tekintetben a legbiztosabb módszer a fülhallgató igénybevétele, de éppígy megengedett a kihangosítás, feltéve, hogy *a lejátszás „nem lépi át az üzlet küszöbét”*. Az ugyanis, hogy a bolt általánosságban, néha minden cél nélkül játssza le a zeneműveket, nem tekinthető összhangban lévőnek a szerző érdekeivel (aki nem köteles mindenféle használatot ingyenesen engedélyezni), még akkor sem, ha ez esélyt teremt arra, hogy a szerző és az eladó közös érdeke, a vásárlókedv erősödjön. Mindezek mellett további követelmény, hogy a lejátszott/levetített *művet minden esetben pontosan megjelöljék*. Ez alól az olyan esetek képeznek kivételt, mint például a sugárzott műsor, mivel igencsak nehéz lenne az eladó számára, hogy utána járjon, öt perc múlva milyen dal fog elhangozni a rádióban.

Bár mindkét fentebb elhangzott jogeset zenére vonatkozik, a többi művel kapcsolatban is hozhatók elméleti példák: így a vásárló egyedi kérésére szabadon levethetők egyes filmrészletek, illetve a televízió teljesítményét is szemügyre veheti a látogató, de az nem megengedett, hogy a készüléket a forgalmas utca felé fordítsák, vagy a televíziót a bevásárlóközpont bejáratánál helyezték el, és egy felirattal az érdeklődőket a bolt irányába tereljük. Éppígy nem sorolható e szakaszhoz az, ha a boltban mindenfelé elhelyezett hangfalakkal próbálják azt igazolni, milyen jó minőségű egy hifitorony.

Nagyon röviden tehát azt lehet mondani, *a felhasználás e formája addig szabad, amíg arra egyedi kérésre és csakis az érintett üzlet (részleg) területén kerül sor*.

2. Különösebb gyakorlati jelentőséggel nem bír az 56/A. §, amely alapján audiovizuális alkotások gyűjtésével, megőrzésével és hozzáférhetővé tételével foglal-

¹⁶³ OGH 11.9.1962 – „Schallplattenbar”. *Österreichische Blätter*. 1963. 35–36. p.

¹⁶⁴ OGH 7.10.1997 – „Musikberieselung”. *Österreichische Blätter*. 1998. 85. p.

kozó szövetségi, tudományos intézményeknek kép- és hanghordozón rögzített művek adhatók át, illetve e célból részükre másolatok készíthetők, feltéve, hogy e szervezeteket nem kereskedelmi célok vezérlik, illetve az eredeti hordozó jogszerűen került az átadó (tipikusan az ORF) birtokába. Tekintettel azonban arra, hogy az ORF saját produkciói tekintetében maga rendelkezik a terjesztés jogával, és a fenti „szabad terjesztésre” is ő jogosult, Dillenz megkérdőjelezi e szakasz szükségességét.¹⁶⁵

3. Az 56/B. § a II. fejezetben elhangzottakra tekintettel nem szabad felhasználás, hanem törvényi engedély. E szakasz alapján az olyan nyilvános intézmények, mint könyvtárak vagy kép- és hanghordozók egyéb hasonló gyűjteményei jogosultak arra, hogy egyszerre maximum két személy részére engedélyezzék az említett hordozókon található művek megtekintését/meghallgatását, feltéve, hogy ezt nem kereskedelmi célokból teszik, és a hordozó a szerző valamely kizárólagos jogát nem sértő módon került a könyvtár birtokába.

XII. Záró megjegyzések

Az eddigiekben részleteiben megismerhettük a szerzői jogilag védett művek szabad felhasználásával kapcsolatos osztrák jogszabályi rendelkezéseket, és az ezek alapján kibontott felsőbbbíróági gyakorlatot. Az a következtetés mindenképpen megállja a helyét, hogy az osztrák joganyag igen széles körű, ám viszonylag korlátozott szabadságot engedélyez e téren, sőt e tételek hatékonysága is komoly eltérést mutat. Így bár a különféle fájlcsereprogramok jogszerűtlensége nehezen vitatható, azonban a velük szemben történő fellépés megoldatlan, így a törvényes védelem valójában csak papíron létezik. Ezzel ellentétben a híradási célú felhasználások terén olyan jelentős gyakorlat fejlődött ki, hogy – bár minden eset körülményei mások – különösebb nehézség nélkül el lehet bírálni e jogvitákat.

E tanulmány terjedelmi keretei már nem engedik meg, hogy az osztrák szabályozást minden részletében összevessük például az amerikai, common law alapokra építkező szerzői joggal, avagy épp a magyar helyzettel, mindenesetre az eltérések jelentős száma indokoltá teszi a szabad felhasználás összehasonlító elemzését a jövőben.

¹⁶⁵ DILLENZ: 1999, 163. p.

MEZEI PÉTER

FREIE WERKNUTZUNGEN IM ÖSTERREICHISCHEN
URHEBERRECHT

(Zusammenfassung)

Seit der Schaffung des Urheberrechts sind die grundlegenden Fragen die Dauer und der Umfang der Rechte des Urhebers an seinem Werk. Die absoluten Rechte des Urhebers und Herausgebers werden in verschiedener Weise beschränkt, so gilt z.B. das Urheberrecht nur eine begrenzte Zeit, in einem bestimmten Territorium oder nicht für alle Arten der Verwertung. Die freie Werksnutzung besitzt die größte praktische Bedeutung. Dieser Artikel behandelt die Bestimmungen des Österreichischen Urheberrechtsgesetzes und die dazu gehörige Rechtspraxis. Der Darlegung der dogmatischen Basis folgt die Darstellung der einzelnen zulässigen Verhaltensweisen unter besonderer Berücksichtigung der neuesten Richtlinie der Europäischen Union.